

Θεραπεύοντας την Ψυχή

*Συναρπαστικές ιστορίες
βασισμένες σε αληθινά περιστατικά
από τον Νο 1 ψυχαναλύτη της Λατινικής Αμερικής*

Βιογραφία

Ο Γκαμπριέλ Ρολόν γεννήθηκε στο Μπουένος Άιρες το 1961. Σπούδασε ψυχολογία στο Πανεπιστήμιο του Μπουένος Άιρες. Μετά την αποφοίτησή του ειδικεύτηκε στην ψυχανάλυση, μια μέθοδο θεραπείας που διαδόθηκε ευρέως, τόσο από την ακαδημαϊκή του δραστηριότητα, όσο και από την έντονη παρουσία του στα μέσα ενημέρωσης. Ήταν ομιλητής στο Παγκόσμιο Συνέδριο Ψυχανάλυσης που οργανώθηκε το 2012 στην Πόλη του Μεξικού. Το 2013 οργάνωσε ημερίδες εκπαίδευσης στην ψυχανάλυση στο Πανεπιστήμιο PUCRS του Πόρτο Αλέγκρε και προσκαλείται τακτικά από τοπικά και ξένα πανεπιστήμια προκειμένου να συμμετέχει σε δραστηριότητες και να οργανώνει σεμινάρια κλινικής ψυχανάλυσης. Το *Historias de diván (Ιστορίες του ντιβανιού*, εκδ. Planeta 2007), το πρώτο του βιβλίο περί ψυχανάλυσης, ήταν μια άνευ προηγουμένου εμπορική επιτυχία στην Αργεντινή. Δέκα χρόνια αργότερα και μετά από πωλήσεις 300.000 αντιτύπων, δημοσιεύθηκε η τελική έκδοση σε μορφή αφιερώματος με μία ανέκδοτη ιστορία. Το βιβλίο κυκλοφόρησε σε Γερμανία, Ισπανία, Ουρουγουάη, Βουλγαρία, Μεξικό και Βραζιλία, φαινόμενο που επαναλήφθηκε το 2009 με το δεύτερο του βιβλίο *Palabras cruzadas (Στανρόλεξα ΘΑ ΜΠΕΙ Ο ΤΙΤΛΟΣ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ*, εκδ. Planeta), καθώς και με τη δημοσίευση το 2010 του *Los padecientes (Οι πάσχοντες*, εκδ. Emecé), το πρώτο του μυθιστόρημα, το οποίο μεταφράστηκε σε γαλλικά, πορτογα-

λικά και ιταλικά, ενώ μεταφέρθηκε και στον κινηματογράφο. Το 2012 δημοσίευσε την πρώτη έκδοση του *Encuentros – El lado B del amor* (Συναντήσεις– Η άλλη πλευρά της αγάπης), το πιο ευπώλητο βιβλίο της χρονιάς στην Αργεντινή, του οποίου η τελική και επαυξημένη έκδοση δημοσιεύθηκε το 2016. Το 2013 παρουσιάστηκε στα βιβλιοπωλεία το *Medianoche en Buenos Aires* (Μεσάνυχτα στο Μπουένος Άιρες), μια μουσική αφήγηση την οποία έγραψε ο συγγραφέας μαζί με την Τερέζα Καστίγιο, ενώ το 2014 εκδόθηκε το *Historias inconscientes* («Ασυνείδητες ιστορίες»). Το 2015, σε μία δράση πρωτοφανή στη χώρα, παρουσιάζει στο στάδιο Luna Park, κατάμεστο από κόσμο, το τελευταίο του βιβλίο *Cara a cara* («Πρόσωπο με πρόσωπο»).

Η τηλεοπτική σειρά *Historias de diván* (Ιστορίες του ντιβανιού), βασισμένη στα βιβλία του και στην οποία εργάστηκε στην προσαρμογή των κειμένων και το σενάριο, εκτός του ότι διακρίθηκε από το Ιβηροαμερικανικό Δίκτυο Οικολογικής Βιοηθικής της ΟΥΝΕΣΚΟ για το πολιτιστικό και ηθικοκοινωνικό της ενδιαφέρον, αποτελεί θέμα συζητήσεων σε διάφορα ακαδημαϊκά φόρουμ. Επίσης, έχει διασκευαστεί για το θέατρο με μεγάλη επιτυχία. Οι περιπτώσεις που παρουσιάζει στα έργα του χρησιμοποιούνται στη μελέτη της κλινικής ψυχανάλυσης σε πανεπιστήμια της Αργεντινής, Παραγουάης, Ισπανίας και Βραζιλίας.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται από τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και από τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη κατά οποιονδήποτε τρόπο ή οποιονδήποτε μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Copyright © 2009, 2013, 2014, 2018 by Gabriel Rollon

© 2018, Grupo Editorial Planeta S.A.I.C. Publicado bajo el sello Booket®

Τίτλος ξένης έκδοσης: Palabras Cruzadas

Μετάφραση: Χριστίνα Ζαχαρίου

Διόρθωση κειμένου: Σπύρος Γλückας

Επιμέλεια: Βίκυ Κάουλα

Σελιδοποίηση: Κωνσταντίνος Στίνης

Σχεδιασμός εξωφύλλου: Νάσος Βάγιας

© 2020 για την ελληνική γλώσσα εκδόσεις ΙΒΙΣΚΟΣ

Δ/νση αλληλογραφίας Αγίου Νικολάου 8, Μαρούσι 15122

τηλ-fax: 210 8021333

<http://www.iviskospublications.gr>

e-mail: info@iviskospublications.gr

ISBN: 978-618-5093-97-6

Γκαμπριέλ Ρολόν

Θεραπεύοντας την Ψυχή

*Συναρπαστικές ιστορίες
βασισμένες σε αληθινά περιστατικά
από τον Νο 1 ψυχαναλυτή της Λατινικής Αμερικής*

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΙΒΙΣΚΟΣ

ΕΙΜΑΣΤΕ ΣΑΡΚΑ ΚΑΙ ΛΕΞΕΙΣ
ΣΙΩΠΗ ΚΑΙ ΑΓΩΝΙΑ
ΠΕΙΝΑ ΚΑΙ ΧΑΟΣ
ΣΚΟΤΑΔΙ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΣ.

Ο ΕΡΩΤΑΣ ΜΑΣ ΠΑΙΡΝΕΙ ΑΠΟ ΤΟ ΕΝΑ ΧΕΡΙ
Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΜΑΣ ΠΑΙΡΝΕΙ ΑΠΟ ΤΟ ΑΛΛΟ
ΧΟΡΕΥΟΝΤΑΣ ΜΕ ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΚΛΕΙΣΤΑ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΟΜΑΣΤΕ ΠΡΟΣ ΤΟ ΑΓΝΩΣΤΟ.

ΤΕΡΕΖΑ ΚΑΣΤΙΓΙΟ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....15

ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΠΡΩΤΗ: ΝΟΡΜΑ

ΠΑΝΙΚΟΣ, ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗ.....25

ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΔΕΥΤΕΡΗ: ΛΟΥΣΙΑΝΑ

ΒΙΑ, ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ.....73

ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΡΙΤΗ: ΡΟΔΟΛΦΟ

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ, ΑΠΩΛΕΙΑ, ΑΠΟΤΥΧΙΑ.....135

ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΕΤΑΡΤΗ: ΡΟΣΙΟ

ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΦΗΒΕΙΑ, ΠΕΝΘΟΣ.....219

ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΠΕΜΠΤΗ: ΒΙΚΤΟΡ

ΠΑΤΡΟΤΗΤΑ, ΕΝΟΧΗ, ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΙ.....255

Πρόλογος

Ο ασθενής δεν είναι πρόσωπο. Ο ασθενής δεν είναι άτομο. Ο ασθενής είναι υποκείμενο.

Ξέρουμε ότι οι Έλληνες, υπεύθυνοι για μερικές από τις πιο όμορφες και σημαντικές εκδηλώσεις της τέχνης και του πολιτισμού της Δύσης, έτρεφαν μεγάλη εκτίμηση για το θέατρο. Οι κωμωδίες και οι τραγωδίες τους είναι φημισμένες, ενώ ο Σοφοκλής και ο Αριστοφάνης είναι ονόματα που εξακολουθούν να αντέχουν στον χρόνο με απόλυτη συνέπεια. Ξέρουμε επίσης ότι εκείνη την εποχή δεν υπήρχαν θέατρα με τη μορφή που τα γνωρίζουμε σήμερα. Τα έργα παρουσιάζονταν σε εξωτερικούς χώρους, σε μεγάλα αμφιθέατρα με τη συμμετοχή πολλών θεατών, και όλοι οι ηθοποιοί φορούσαν μία μάσκα που ενίσχυε και παραμόρφωνε τη φωνή τους, ενώ συγχρόνως έκρυβε την ταυτότητά τους. Αυτή η μάσκα, αυτή η μεταμφίεση, έφερε ένα όνομα που προέρχεται από τα λατινικά και ετυμολογικά σημαίνει «αντηχώ»¹. Αυτό το όνομα ήταν «προσωπείο».

---

¹ Ο συγγραφέας αναφέρεται στη λατινική λέξη *persona*, η οποία στα ελληνικά αποδίδεται ως πρόσωπο, αλλά και ως προσωπείο (Σ.τ.Μ.).

Επομένως, στην ίδια την προέλευση της λέξης «πρόσωπο» υπάρχει και κάτι που αναφέρεται στην απόκρυψη, σε ό,τι δεν είναι, στην υποκριτική και την εξαπάτηση. Ένας ασθενής, αντιθέτως, είναι κάποιος που έρχεται στο γραφείο πρόθυμος να παραιτηθεί από όλες τις μάσκες και να δείξει ακόμα και τις βαθύτερες πληγές του. Γι' αυτό δουλεύει και εκτίθεται. Με γενναιοδωρία και με υψηλό κόστος, εισέρχεται σε ένα μονοπάτι που έχει ως σημείο εκκίνησης τον πόνο του και επιδιώκει ως τελικό προορισμό την αποκάλυψη της αλήθειας του.

Και ο ψυχαναλυτής συμφωνεί να τον συνοδεύσει σε αυτό το ταξίδι, επειδή είναι, πρώτα απ' όλα, εραστής της αλήθειας. Όχι όμως μιας καθολικής και υπερβατικής αλήθειας, μην συγχέετε τον ψυχαναλυτή με έναν φιλόσοφο, έναν κοινωνιολόγο ή έναν μυστικιστή. Δεν μας αποκαλύπτεται ο Θεός, ούτε ο Άνθρωπος, παρά αποκλειστικά και μόνο ο συγκεκριμένος άνθρωπος που έχει έρθει για να ζητήσει τη βοήθειά μας. Και αυτή η αλήθεια που μας ενδιαφέρει είναι μοναδική, ανήκει στο κάθε υποκείμενο. Έχει τις ρίζες της στο ατομικό ιστορικό κάθε ασθενή και ταξιδεύει μέσα στο αίμα του και στη ζωή του, αν και ο ίδιος αντιστέκεται στο να την αναγνωρίσει και να την αποδεχθεί ως δική του.

Η λέξη «άτομο» προέρχεται επίσης από τα λατινικά και σημαίνει «αδύνατον να διαχωριστεί»². Καμιά λέξη δεν είναι λιγότερο αντιπροσωπευτική για έναν ασθενή από αυτήν. Αντιθέτως, ο ασθενής είναι διχασμένος, χωρισμένος στη μέση λόγω της δυστυχίας του να αγαπά και να μισεί ταυτοχρόνως, να θέλει και να

---

² Individuo στο πρωτότυπο (Σ.τ.Μ.).

μην θέλει, να λαχταρά και να μην μπορεί, να φοβάται κάτι, αλλά να μην πάει να το επιθυμεί. Ένα άτομο είναι κάποιος χωρίς αντιφάσεις, χωρίς αμφιβολίες, χωρίς ενοχές. Όμως οι ασθενείς που έρχονται στο γραφείο μου δεν είναι έτσι. Αντιθέτως, τυλιγμένοι σε ένα σύννεφο σύγχυσης και αγωνίας, κάνουν πράγματα που δεν θέλουν και φέρουν συμπτώματα που τους κάνουν να υποφέρουν και για τα οποία φαίνεται να μην ξέρουν τίποτα. Και, εν μέρει, αυτό είναι αλήθεια, επειδή, κατά τη στιγμή της έναρξης της ψυχανάλυσης, ο ασθενής *δεν ξέρει τι ξέρει*. Πώς είναι δυνατόν αυτό;

Για να απαντήσουμε σ' αυτήν την ερώτηση, πρέπει να δεχτούμε ότι υπάρχει μια άγνωστη γνώση, μια γνώση που δεν είναι προσβάσιμη στη συνείδηση, μια ασυνείδητη γνώση. Ωστόσο -και αυτό είναι αποφασιστικό για μένα όταν δέχομαι την έναρξη μιας θεραπείας με κάποιον- παρά το αίσθημα του παράξενου και της άγνοιας, το υποκείμενο πρέπει να υποψιάζεται ότι κάποια σχέση έχει με αυτό που του συμβαίνει.

Το γεγονός ότι κατοικούμε σε ένα σώμα μπορεί να δημιουργήσει την εσφαλμένη αντίληψη ότι ένας άνθρωπος είναι ένα άτομο. Είναι αλήθεια ότι το σώμα είναι το βασικό θεμέλιο από το οποίο θα αναπτυχθεί η κατασκευή ενός υποκειμένου, το Εγώ είναι πρώτα απ' όλα σωματικό Εγώ, είτε ο Σίγκμουντ Φρόιντ. Δεν υπάρχει υποκείμενο χωρίς σώμα, όμως δεν αρκεί να υπάρχει ένα σώμα για να υπάρξει ένα υποκείμενο. Είναι απαραίτητο αυτό το σώμα να έρχεται σε επαφή με τα βλέμματα και τα αγγίγματα άλλων ανθρώπων.

Τα χάρδια των γονέων, η αναγνώριση ορισμένων χαρακτηρι-

στικών και τα λόγια που του απευθύνονται διαπερνούν το σώμα του μωρού και δημιουργούν αυτό που σταδιακά θα γίνει η προσωπικότητά του. Επιπλέον, επαναπροσδιορίζουν κάτι σ' αυτό το σώμα που δεν έχει καμία σχέση με τη βιολογία, αλλά με τα λόγια.

Αδιάφυστη απόδειξη αυτού είναι, για παράδειγμα, τα υστερικά συμπτώματα, κατά τα οποία επηρεάζεται κάποια από τις λειτουργίες του σώματος χωρίς καμία οργανική αιτιολογία για να συμβαίνει αυτό, ή οι διατροφικές διαταραχές, οι οποίες δείχνουν, όπως συμβαίνει στην περίπτωση της ανορεξίας, ότι ένα άτομο σκελετωμένο στα όρια του ετοιμοθάνατου μπορεί να βλέπει τον εαυτό του ως παχύσαρκο. Προφανώς, υπάρχει κάτι στο υποκειμενικό σώμα που υπερβαίνει το βιολογικό.

Συνεπώς, το φυσικό σώμα, το οποίο διαπερνάται από τα σημάδια του λόγου, ανεξαρτητοποιείται από τη βιολογία και δημιουργεί τη δική του θέση, η οποία συνδέεται με τη συμβατική με έναν αδιαχώριστο τρόπο. Ως εκ τούτου, κάθε συναισθηματικός πόνος αντικατοπτρίζεται στο σώμα και, αντιστοίχως, κάθε πράξη που ασκείται πάνω σε αυτό σηματοδοτεί -είτε για καλό, είτε για κακό- τον τρόπο που επιθυμεί, απολαμβάνει ή υποφέρει ένα υποκείμενο.

Ένας ασθενής δεν είναι μια ελεύθερη ύπαρξη. Αντιθέτως, είναι κάποιος που βρίσκεται υπό περιορισμόν. Υποταγμένος στην ιστορία του, στο υποσυνείδητό του, στις επιθυμίες των άλλων, όμως πάνω απ' όλα υποταγμένος στη γλώσσα, στις λέξεις. Σε αντίθεση με το πρόσωπο ή το άτομο, το υποκείμενο υπάρχει πριν την ίδια του την κυοφορία, από τη στιγμή που οι γονείς του αρ-

χίζουν να το επιθυμούν και να θέτουν τα δικά τους ιδεώδη πάνω στο μελλοντικό παιδί τους. Αργότερα, κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης, δημιουργείται μια πραγματικότητα αναμονής της άφιξης του μωρού και, όταν τελικά συμβεί η γέννηση, υπάρχει ήδη ένας κόσμος που το περιμένει, ένα όνομα και μια επιθυμία συνδεδεμένα μαζί του.

Όταν ένα νεογέννητο, το οποίο κατά την ενδομήτρια ζωή του δεν αισθάνθηκε ποτέ πείνα ή δίψα λόγω της συμβίωσής του με τη μητέρα του, βιώνει για πρώτη φορά μία από αυτές τις αισθήσεις, καταλαβαίνει ότι δεν μπορεί να ικανοποιήσει αυτές τις ανάγκες μόνο του και απλώς καταφέρνει να κλάψει, σαν αντανεκλαστική πράξη αποφόρτισης από την ένταση. Τότε, λοιπόν, εμφανίζεται κάποιος άλλος (ένας άλλος τόσο σημαντικός, που συνήθως οι ψυχαναλυτές τον γράφουμε με κεφαλαίο: Άλλος), συνήθως ένας από τους γονείς, και δίνει ένα νόημα σ' αυτό το κλάμα. «Αχ» λέει η μητέρα «πεινάει», το αγκαλιάζει, το θηλάζει και το ικανοποιεί. Από εκείνη τη στιγμή, το μωρό θα καταλάβει κάτι θεμελιώδες για την ύπαρξή του, ότι όλα όσα θέλει από τώρα και στο εξής θα πρέπει να τα ζητά από άλλους και ότι οι λέξεις όχι μόνο το βοηθούν να επικοινωνεί με τους άλλους, αλλά και το συνδέουν μαζί τους.

Σε όλα αυτά και πολλά άλλα θα έπρεπε να απαντήσει κάποιος που δεν μπορεί καν να σταθεί στα πόδια του και να τραφεί μόνος του. Επομένως, δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι για πολλούς η ζωή είναι ένα δύσκολο έργο και ότι, με την πάροδο του χρόνου, αρχίζουν να μεταφέρουν βαριά φορτία.

Δεν είναι εύκολο να κουβαλάμε αυτό το βάρος και υπάρχουν κάποιοι που μπορούν να το κάνουν μόνο εις βάρος της υγείας

τους. Και έτσι αρχίζουν να εμφανίζονται συμπτώματα που είναι, πρώτα απ' όλα, ένας λανθασμένος και παθολογικός τρόπος ανταπόκρισης σε ορισμένες εσωτερικές ή εξωτερικές απαιτήσεις που παρουσιάζονται στο υποκείμενο. Αυτό, ανίκανο να βρει τη σωστή απάντηση, βρίσκει στην ασθένεια έναν τρόπο για την επίλυση των συγκρούσεών του ο οποίος του στοιχίζει πολύ ακριβά.

Ποια θέση θα μπορούσε να βρει ο λόγος στην αντιμετώπιση αυτών των συμπτωμάτων;

Έχω ακούσει πολλές φορές να λένε ότι το να μιλάς κάνει καλό, ότι ο λόγος θεραπεύει. Αυτή η δήλωση έχει οδηγήσει πολλούς στη λανθασμένη αντίληψη ότι μία συζήτηση με έναν φίλο, με έναν γονέα ή ακόμα -γιατί όχι- και με τον εαυτό τους, μπορεί να αντικαταστήσει μια θεραπεία και είναι αρκετή για να παραγάγει μια διαδικασία ανάρρωσης. Όμως, αυτό δεν ισχύει.

Για να συμβεί αυτό, είναι απαραίτητο να υπάρχει κάποιος που να ακούει με διαφορετικό τρόπο αυτό που λέει το υποκείμενο. Κάποιος ο οποίος υποτίθεται ότι διαθέτει μία «τεχνογνωσία» όσον αφορά τα λεγόμενά του και τον οποίο το υποκείμενο εμπιστεύεται ότι θα ακούσει αυτό που ούτε ο ίδιος, ούτε οι άλλοι είναι σε θέση να ακούσουν. Κι αυτός ακριβώς είναι ο ρόλος του ψυχαναλυτή.

Αυτό το βιβλίο διατρέχεται από λέξεις που διασταυρώνονται και επαναλαμβάνονται: σιωπή, αγωνία, κλάμα, επιθυμία ή φόβος. Δεν θα μπορούσε να είναι αλλιώς, εάν υποτίθεται ότι είμαι ειλικρινής μ' αυτό που συμβαίνει κατά τη διάρκεια μιας ψυχανάλυσης.

Η ψυχανάλυση είναι μια διαδικασία που προκύπτει όταν συμφωνούμε από κοινού, ασθενής και ψυχαναλυτής, να ξεκινήσουμε μια θεραπεία. Από εκεί και πέρα ξεκινά μια αλληλουχία συμβάντων που έχουν έναν βασικό πρωταγωνιστή: τη γλώσσα. Όμως όχι οποιαδήποτε γλώσσα, για εμάς είναι μια γλώσσα που πρέπει να αποκρυπτογραφήσουμε.

Κάποτε υπήρχε ένα παιδί, το οποίο καθώς στεκόταν μπροστά σε κάποια σύμβολα παράξενα και ακατανόητα, κρατώντας το χέρι του πατέρα του, τον κοίταζε γοητευμένο και του είπε: «Όταν μεγαλώσω, θα τα αποκρυπτογραφήσω εγώ». Ο άνθρωπος γέλασε. Ωστόσο, μετά από κάποια χρόνια, αυτό το παιδί εκπλήρωσε την υπόσχεσή του. Εκείνα τα σύμβολα ήταν τα ιερογλυφικά που είναι χαραγμένα στη Στήλη της Ροζέτας³ και εκείνος ο νεαρός ήταν ο Ζαν Φρανσουά Σαμπογιόν⁴.

Με το ίδιο πάθος αντιμετωπίζουμε εμείς οι ψυχαναλυτές την κρυπτογραφημένη ομιλία των ασθενών μας. Με την ίδια αφοσί-

---

³ Η Στήλη της Ροζέτας είναι μια πέτρινη πλάκα από γρανοδιορίτη, η οποία προέρχεται από τον ναό του Πτολεμαίου Ε' του Επιφανούς. Χρονολογείται στον 2ο αιώνα π.χ. και φέρει μιαν εγχάρακτη επιγραφή σε δύο γλώσσες (αιγυπτιακή και ελληνική) και τρία συστήματα γραφής (ιερογλυφικά, δημόδη αιγυπτιακή, ελληνική) (Σ.τ.Μ.).

⁴ Γάλλος λόγιος, φιλόλογος, ανατολιστής και αιγυπτιολόγος. Ο Σαμπογιόν γενικώς θεωρείται πατέρας της Αιγυπτιολογίας. Χρησιμοποιώντας ως θεμέλιο τμήμα του έργου του Τόμας Γιανγκ και του Γουίλιαμ Μπανκς, ο Σαμπογιόν μετέφρασε τμήματα της Στήλης της Ροζέτας το 1822, υποδεικνύοντας ότι η αρχαία αιγυπτιακή γλώσσα ήταν παρόμοια με την κοπτική γλώσσα.

ωση ακούμε την ιστορία των γεγονότων του παρελθόντος τους και των ονείρων τους.

Λοιπόν. Θεραπεύοντας την Ψυχή.

Όλη την ώρα που διευθύνω μια ψυχαναλυτική διαδικασία αντιλαμβάνομαι τη διαδοχή λέξεων. Λέξεις που διασταυρώνονται στο μυαλό του ασθενή και προέρχονται από το παρελθόν του: «Δεν θα καταφέρεις ποτέ τίποτα», «Αυτή η εταιρεία θα γίνει δική σου», «Δεν γεννήθηκες για να γίνεις ευτυχισμένος», «Η ομοφυλοφιλία είναι αρρώστια», «Ούτε να το σκεφτείς να παρατήσεις τις σπουδές σου».

Λέξεις που διασταυρώνονται εδώ και τώρα και δημιουργούν αυτό το στοιχείο του υποσυνείδητου που ονομάζουμε παραδρομή:⁵«Είμαι *ανυπόφορη*» μου είπε κάποια φορά μία ασθενής, θέλοντας να πει ότι ήταν *δυσανεκτική*.⁶Και εκείνη η λέξη που χρησιμοποιήθηκε στην ομιλία της, *ανυπόφορη*, δημιούργησε μιαν αίσθηση τελείως διαφορετική από την αναμενόμενη και μας άνοιξε πόρτες που μέχρι τότε ήταν κλειστές. Λέξεις που διασταυρώνονται μεταξύ του ασθενή και του ψυχαναλυτή και οι οποίες παίρνουν τη μορφή της ερώτησης, της επισήμανσης ή της ερμηνείας.

Και γιατί όχι, λέξεις που διασταυρώνονται στη δική μου σκέψη κατά τη διάρκεια των συνεδριών και οι οποίες με ωθούν σε αμφιβολία ή προβληματισμό.

---

⁵ Σαρδάμ, lapsus στο πρωτότυπο (Σ.τ.Μ.).

⁶ Στα ισπανικά οι δύο λέξεις είναι σαφώς παρόμοιες, intolerable και intolerante (Σ.τ.Μ.).

Η ψυχαναλυτική διαδικασία μπορεί να περιγραφεί ως διαδοχή λέξεων που διασταυρώνονται; Αυτός είναι, εν συντομία, ένας άλλος τρόπος περιγραφής μιας ψυχαναλυτικής διαδικασίας: σαν μία διαδοχή λέξεων που διασταυρώνονται από τον πόνο ενός ασθενή και οι οποίες, με την απαραίτητη επιθυμία, σαφήνεια και θάρρος, μπορούν να οδηγήσουν στην αποκάλυψη μιας αλήθειας, η οποία μπορεί να αλλάξει για πάντα τη ζωή ενός υποκειμένου.

ΓΚΑΜΠΡΙΕΛ ΡΟΛΟΝ

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2009

ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΠΡΩΤΗ

NORMA

ΠΑΝΙΚΟΣ

ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗ

Προτού συναντήσω για πρώτη φορά έναν ασθενή, βιώνω μια σπάνια αίσθηση. Είναι ένα παράξενο μείγμα, κάτι μεταξύ προσδοκίας και ενθουσιασμού, δεν μπορώ να επιτρέψω στον εαυτό μου να δημιουργήσει μιαν εικόνα στη φαντασία μου πριν από τη συνάντηση. Είναι κάτι που αντίκειται στα πιστεύω μου. Δεν ενδείκνυται να κάνουμε εκτιμήσεις εκ των προτέρων για κάποιον που έρχεται να μας συμβουλευτεί, διότι αυτό θα μπορούσε να μας επηρεάσει με τρόπο ανάρμοστο. Αντιθέτως, μου φαίνεται καλύτερο -και απαραίτητο- να διατηρώ το μυαλό μου καθαρό από ιδέες, ειδικά όταν αυτές οι ιδέες είναι αβάσιμες. Και έτσι γίνεται συνήθως σ' αυτές τις περιπτώσεις, δεδομένου ότι μέχρι εκείνη τη στιγμή λαμβάνω υπ' όψη μου μόνο τη φωνή του προσώπου που με συμβουλεύεται και ό,τι μπόρεσα να αντιληφθώ στη σύντομη τηλεφωνική συνομιλία, κατά την οποία κανονίσαμε την πρώτη συνέντευξη.

Είναι αλήθεια πως τα δεδομένα που προσφέρει τούτη η συζήτηση είναι λίγα. Ωστόσο, μας επιτρέπουν να αντιληφθούμε περισσότερα απ' όσα μπορεί κανείς να φανταστεί. Η χροιά της φωνής, οι λέξεις που χρησιμοποιούνται, ο ρυθμός της ομιλίας,

κάθε λεπτομέρεια είναι μια ένδειξη, μια συμβολή που βοηθά στη γνωριμία του πιθανού ασθενή.

Στην περίπτωση της Νόρμα, κάθε μια από τις ενδείξεις που είχα αντιληφθεί στην πρώτη επικοινωνία καταδείκνυε μια κατάσταση βαθιάς θλίψης: η βραδύτητα με την οποία είχε μιλήσει, η έλλειψη λέξεων, ο τρόπος αποδοχής της συνάντησης σαν να ήταν κάτι που δεν μπορούσε ούτε να το αποφύγει, ούτε να το επιλέξει.

Ήρθε συνοδευόμενη, και αυτό ήταν ήδη άλλο ένα ενδεικτικό στοιχείο. Ωστόσο, εγώ δεν θα ρωτούσα τίποτα σχετικά με αυτό. Όχι ακόμη.

«Περάστε, Νόρμα. Καθίστε. Χαίρομαι που σας γνωρίζω».

«Ευχαριστώ. Είμαι λίγο αγχωμένη. Είναι η πρώτη φορά που συμβουλευόμαι ψυχολόγο».

«Σας καταλαβαίνω. Μην σας απασχολεί όμως. Εξάλλου, μια συνεδρία με ψυχολόγο δεν είναι και κάτι τόσο σπάνιο».

Ήταν σε κατάσταση άμυνας, σχεδόν φοβισμένη. Μπροστά σε μια τέτοια στάση, το να παραμένω σιωπηλός συνήθως δεν είναι το καλύτερο, γι' αυτό επέλεξα μια πιο ενεργή συμπεριφορά. Επιπλέον, στις προκαταρκτικές συνεντεύξεις επιτρέπω στον εαυτό μου να ρωτήσει και να μάθει όλα όσα θεωρώ απαραίτητα προκειμένου να αποφασίσω, με συνεπή στοιχεία, αν μπορώ και θέλω να αναλάβω τη συγκεκριμένη περίπτωση. Αυτό ισχύει, φυσικά, υπό την προϋπόθεση ότι και ο ασθενής με αποδέχεται ως ψυχαναλυτή του.

«Πείτε μου, σας παρακαλώ, γιατί αποφασίσατε να ζητήσετε

αυτή τη βοήθεια;»

«Στην πραγματικότητα μου το πρότεινε ο προϊστάμενός μου».

«Και γιατί σας το πρότεινε αυτό ο προϊστάμενός σας;»

Σκέφτεται.

«Για να είμαι ειλικρινής, δεν μου το πρότεινε. Το απαίτησε».

Κατεβάζει το κεφάλι και το βλέμμα της χάνεται στη μέση μιας σύντομης παύσης. Της είναι δύσκολο να μιλήσει. Είναι οι πρώτες στιγμές. Δεν με γνωρίζει ακόμη, ούτε μου έχει εμπιστοσύνη. Γι' αυτό, για να μην την προσβάλω, παρεμβαίνω σχεδόν σαν να της ζητώ την άδεια.

«Δεν θέλετε να μου πείτε τι σκέφτεστε;»

«Ντρέπομαι».

«Για τι πράγμα ντρέπεστε;»

«Γι' αυτό που συνέβη».

«Τι συνέβη;»

«Συνέβη ότι...» διακόπτει. «Μία από τις συναδέλφους μου του το είπε».

Ο ειρμός της είναι διακεκομμένος και πρέπει να ζητώ διευκρινίσεις συνεχώς για να είναι σαφές το νόημα.

«Σε ποιον;»

«Στον προϊστάμενό μου».

«Τι ακριβώς του είπε;»

«Του είπε πως της φάνηκε ότι με άκουσε να κλαίω στην τουαλέτα».

Σιωπή.

«Είναι αλήθεια αυτό;»

Γνέφει καταφατικά.

«Συνεχίστε, παρακαλώ».

«Έγινε πριν μερικές μέρες. Και ήταν φανερό ότι από τότε με παρακολουθούσε, περιμένοντας να έρθει η ώρα».

«Και η ώρα ήρθε;»

«Ναι».

«Πότε;»

«Πριν δύο ημέρες».

«Πώς έγινε;»

«Και...» διακόπτει. «Ήμουν στην τουαλέτα και εκείνος μου χτύπησε την πόρτα».

«Κλαίγατε;»

«Ναι».

«Τι συνέβη, Νόρμα;»

«Όταν άκουσα τα χτυπήματα στην πόρτα, φοβήθηκα. Και φοβήθηκα ακόμα περισσότερο όταν άκουσα τη φωνή του. “Νόρμα, είστε καλά;” με ρώτησε. “Απαντήστε μου. Ανοίξτε την πόρτα, σας παρακαλώ”. Απελπίστηκα. Η καρδιά μου άρχισε να χτυπά όλο και πιο γρήγορα, άρχισα να ιδρώνω και χρειάστηκε να καθίσω στο πάτωμα, επειδή νόμιζα πως θα λιποθυμούσα. Και αυτή η τρομακτική αίσθηση...»

«Ποια αίσθηση;»

«Ένιωσα ότι... ότι θα πέθαινα εκείνη την ίδια στιγμή».

Με κοιτάζει.

«Καταλαβαίνετε για τι πράγμα σας μιλάω;»

Ταχυκαρδία, ξαφνική εφίδρωση, αίσθηση χαμηλής πίεσης και η επικείμενη ιδέα του θανάτου. Φυσικά και καταλαβαίνω για τι πράγμα μου μιλάει. Μου περιγράφει μία κρίση πανικού. Στο μυα-

λό μου περνούν εικόνες από αυτά που πρόκειται να συμβούν αν αναλάβω την περίπτωση της. Αποδιώχνω γρήγορα από το μυαλό μου αυτές τις ιδέες. Η δουλειά θα είναι δύσκολη. Λοιπόν, όσο πιο νωρίς ξεκινήσουμε, τόσο το καλύτερο.

«Σας καταλαβαίνω, Νόρμα. Συνεχίστε».

Η Νόρμα ήταν σαρανταέξι ετών όταν άρχισε την ψυχανάλυση μαζί μου. Ήταν δύο χρόνια χωρισμένη από τον Εστεμπάν, με τον οποίο είχαν έναν γιο, τον Φακούντο, δεκαεπτά ετών.

Αποφασίσαμε να αρχίσουμε την ψυχανάλυση μετά την τέταρτη προκαταρκτική συνέντευξη και αποφάσισα να εργαστώ μαζί της πρόσωπο με πρόσωπο. Θεωρούσα ότι δεν ήταν η κατάλληλη στιγμή για να ξαπλώσει στο ντιβάνι. Όχι ακόμη.

«Ο Εστεμπάν ήταν ο μοναδικός μου άντρας» μου εξομολογήθηκε μετά από μερικές συνεδρίες.

«Αυτό σημαίνει ότι δεν κοιμηθήκατε ποτέ με άλλον, ή ότι ούτε καν βγήκατε ποτέ με άλλον;»

Κατεβάζει το κεφάλι. Της είναι άβολο να μιλά γι' αυτό το θέμα.

«Και τα δύο».

«Διηγηθείτε μου πώς ξεκίνησε όλη η ιστορία».

Της παίρνει μερικά δευτερόλεπτα μέχρι να ξεκινήσει.

«Ήμασταν γείτονες. Μέναμε ένα τετράγωνο μακριά. Εκείνη την εποχή τα παιδιά πήγαιναν στο σχολείο της γειτονιάς, το δημόσιο. Έτσι, εφόσον είχαμε την ίδια ηλικία, συμπέσαμε μαζί στην πρώτη τάξη και συνεχίσαμε να είμαστε συμμαθητές μέχρι το τέλος του δημοτικού».

«Εκείνη την εποχή».

Η Νόρμα είναι μια νέα γυναίκα. Ωστόσο, μιλά για την παιδική της ηλικία και την εφηβεία της σαν να ήταν κάτι που συνέβη πριν από πολύ καιρό. Εν πάση περιπτώσει, κρατώ αυτά τα δεδομένα και δεν λέω τίποτα. Έχει αρχίσει, πολύ αργά, να μιλά με έναν ειρμό λίγο-πολύ συνεχή και δεν θέλω να τον διαταράξω.

«Μετά εγώ πήγα στο γυμνάσιο και εκείνος σε μιαν εμπορική σχολή. Μα εσείς πρέπει να θυμάστε πώς ήταν οι γειτονιές, έτσι δεν είναι;»

«Τι θέλετε να πείτε ακριβώς μ' αυτό;»

«Ότι οι άνθρωποι συνανατιόνταν συχνά. Διασταυρωνόμασταν στον δρόμο, στο μπακάλικο, στους χορούς της κοινότητας. Θυμάστε;»

Γνέφω καταφατικά.

«Πηγαίνατε κι εσείς σ' εκείνους τους χορούς;»

Την κοιτάζω και σκέφτομαι. Είναι μια ερώτηση στην οποία θα μπορούσα να μην απαντήσω. Στις περισσότερες περιπτώσεις δεν θα το έκανα, όμως τη βλέπω χαλαρή και μου φαίνεται ότι είναι μια καλή ευκαιρία να δημιουργήσω μια διαφορετική σχέση, ώστε να με αισθάνεται πιο κοντά της.

«Ναι, βεβαίως. Είχαν τη γοητεία τους».

«Φυσικά και την είχαν» λέει ενθουσιασμένη.

Για πρώτη φορά εμφανίζεται ένα χαμόγελο και διαλύεται η συνήθης θλιμμένη έκφραση που τη χαρακτηρίζει.

«Θα θέλατε να μου μιλήσετε γι' αυτό;»

«Εντάξει. Εγώ, αν και τώρα δεν μου φαίνεται, ήμουν πολύ όμορφη ως έφηβη και ήταν πολλά τα αγόρια που ήθελαν να χο-

ρέσουν μαζί μου. Πολλά...» επαναλαμβάνει με ένα νοσταλγικό βλέμμα.

«Κι εσείς δεχόσασταν;»

«Σχεδόν ποτέ».

«Γιατί;»

«Εμ... Επειδή δεν είχα μάτια παρά μόνο για τον Εστεμπάν. Ήταν πολύ...»

«Πολύ, τι;»

«Πολύ όμορφος, πολύ αρρενωπός, παρά το νεαρό της ηλικίας του. Είχε ένα τόσο ωραίο βλέμμα, η φωνή του ήταν τόσο υποβλητική... Ήταν διαφορετικός από όλους τους άλλους».

«Κι εσείς, απ' ό,τι βλέπω, ήσασταν ερωτευμένη μαζί του».

Κοκκινίζει.

«Φαίνεται, ε;»

«Ναι».

«Νομίζω ότι και τότε φαινόταν. Πάντοτε ήμουν ανοιχτό βιβλίο».

«Υποθέτω, λοιπόν, ότι κι εκείνος ήξερε πώς νιώθατε γι' αυτόν».

«Ναι, βεβαίως. Όμως όλα ήταν τόσο διαφορετικά...»

«Διαφορετικά από τι;»

«Από το πώς είναι τώρα».

«Γιατί; Πώς είναι τώρα;»

«Οι σημερινοί έφηβοι είναι πιο τολμηροί. Παλιά, ένα κορίτσι δεν μπορούσε έτσι απλά να πάει και να ριχτεί σε ένα αγόρι».

Χαμογελάω.

Η Νόρμα σταματάει να μιλάει. Κάτι έχει αλλάξει στο βλέμμα

της. Κάτι δεν πάει καλά, είμαι σίγουρος. Έχει σοβαρέψει και συνειδητοποιώ ότι κάτι την αναστατώνει. Δεν ξέρω τι θα μπορούσε να είναι, όμως πρέπει να το διευκρινίσω αμέσως.

«Νόρμα, τι συμβαίνει; Μήπως σας ενόχλησε κάτι που είπα ή έκανα;»

Τα χαρακτηριστικά του προσώπου της είναι τεταμένα. Σφίγγει τα δόντια και παίρνει βαθιές ανάσες, σαν να κρατούσε τον αέρα στα πνευμόνια της.

«Σας ικετεύω να μου απαντήσετε, παρακαλώ!»

Γέρνω ελάχιστα προς τα εμπρός στην πολυθρόνα μου και απομακρύνεται ενστικτωδώς. Λες και φοβόταν ότι θα πηδούσα πάνω από το χαμηλό τραπέζι που μας χωρίζει για να της κάνω κακό.

«Δεν καταλαβαίνω» συνεχίζω. «Μπορείτε να μου εξηγήσετε τι συνέβη;»

Με κοιτάζει.

«Δεν μου αρέσει να γελούν μαζί μου. Ακόμα κι αν αυτά που σας αφηγούμαι σας φαίνονται ανοησίες, είναι η ιστορία μου. Και με πληγώνει να περιγελούν το παρελθόν μου».

Μα για τι πράγμα μου μιλά αυτή η γυναίκα; Τι συνέβη; Πότε γέλασα με την ιστορία της; Μου επιτίθεται χωρίς λόγο και δεν έχει κανένα δικαίωμα να το κάνει. Μα... Για μια στιγμή! Πώς δεν έχει δικαίωμα; Τι λέω;

Καταλαβαίνω ότι, σχεδόν χωρίς να το συνειδητοποιήσω, τα λόγια της με έκαναν να θυμώσω κι εγώ μαζί της και για ένα δευτερόλεπτο ξέχασα ποια είναι η θέση μου.

Ευτυχώς, εκείνη τη στιγμή ήρθαν στη μνήμη μου τα λόγια του

παλιού μου ψυχαναλυτή, του Γκουστάβο.

«Γκαμπριέλ, μην ξεχνάτε ότι κατά τη διάρκεια της συνεδρίας παύετε να είστε ο εαυτός σας. Είστε μια λευκή οθόνη, πάνω στην οποία οι ασθενείς σας προβάλλουν τους φόβους τους, τις απογοητεύσεις τους, την οργή τους. Το γραφείο σας είναι η σκηνή πάνω στην οποία λαμβάνουν χώρα τα σενάρια του παρελθόντος και ενδέχεται κάποιες φορές να παίρνετε τη θέση κάποιου αγαπημένου χαρακτήρα, ενώ άλλες κάποιου μισητού. Όμως, αυτό δεν έχει σχέση μ' εσάς. Μην νομίζετε ότι είστε τόσο σημαντικός».

Αυτές είναι οι πιο δύσκολες στιγμές για να τις χειριστεί κανείς. Ο ψυχαναλυτής καταλαμβάνεται από κάποιο συναίσθημα το οποίο δεν μπορεί, ούτε πρέπει να το αφήσει να φύγει. Και πολύ περισσότερο δεν πρέπει να αφήσει αυτές τις επιπτώσεις να θολώσουν τη σκέψη του.

Παίρνω μια δυο ανάσες και επανεστιάζω την προσοχή μου σ' αυτό που πραγματικά έχει σημασία, στην ασθενή μου.

«Νόρμα, επιτρέψτε μου να σας πω ότι εδώ έγινε μια παρεξήγηση. Για κάποιον λόγο νομίζετε ότι γέλασα με την ιστορία σας και αυτό το ερμηνεύσατε ως έλλειψη σεβασμού. Όμως, είναι λάθος. Σας δίνω τον λόγο μου».

«Μην μου λέτε ψέματα. Το είδα».

«Δεν είναι αλήθεια, Νόρμα».

«Με κατηγορείτε για ψεύτρα;»

«Όχι! Δεν λέω ότι λέτε ψέματα, απλώς ότι μπερδευθήκατε. Ξέρω ότι νομίζετε πως αυτό που λέτε είναι αλήθεια, αλλά επιτρέψτε μου να προσπαθήσω να ξεκαθαρίσω αυτή τη σύγχυση. Μου επιτρέπετε;»

Όλα αυτά τα λέω με πολύ απαλή φωνή, σχεδόν χωρίς αποχρώσεις. Δεν θέλω να φανώ επιθετικός, αλλά ούτε και μετανοημένος, καθώς αυτό θα επιβεβαίωνε ότι η εντύπωσή της είναι σωστή. Απλώς αναζητώ έναν ουδέτερο, αναλυτικό τόνο.

«Για να δούμε» συνεχίζω. «Λέγατε ότι τα πράγματα “στην εποχή σας” ήταν διαφορετικά. Ότι μια κοπέλα δεν μπορούσε να πάρει πρωτοβουλία και...» Τότε καταλαβαίνω. «Νόρμα, σας ενόχλησε το γεγονός ότι χαμογέλασα;»

«Ναι».

«Δεν γελούσα, όμως, με την ιστορία σας».

«Με τι γελούσατε τότε;»

Χαμογελάω ξανά.

«Επειδή χρησιμοποίησατε κάποιαν έκφραση που είχα πολύ καιρό να ακούσω. Είπατε ότι ένα κορίτσι δεν μπορούσε έτσι απλά να πάει και να ριχτεί σε ένα αγόρι. Και αυτό με πήγε πίσω, στη δική μου εφηβεία. Έτσι λέγαμε, να ριχτούμε, αντί να την πέσουμε». Την κοιτάζω με έναν τρόπο συνωμοτικό. «Πω πω, πόσος καιρός πάει που δεν έχω ακούσει αυτήν τη λέξη! Είναι απίστευτο, δεν νομίζετε;»

«Ποιο πράγμα;»

«Πώς μια λέξη μπορεί να φέρει τόσες αναμνήσεις».

Ήρθε η ώρα να προσπαθήσω να την ξαναπλησιάσω.

«Εντάξει, με συγχωρείτε. Η ιστορία σας, όμως, μου ξύπνησε κάποια νοσταλγία. Εξάλλου, είμαστε της ίδιας εποχής».

Το βλέμμα της μαλακώνει, οι κινήσεις της γίνονται πιο χαλαρές.

«Σωστά» χαμογελάει.

«Γιατί γελάτε; Τι σκεφτήκατε;»

«Ότι αν είχαμε συναντηθεί κάπου αλλού, εσείς κι εγώ θα μιλούσαμε τώρα στον ενικό».

Την κοιτάζω.

«Μπορούμε να το κάνουμε, αν θέλετε.

Ξανα-χαμογελάει.

«Δεν ξέρω αν θα μου βγει».

«Δεν είναι υποχρεωτικό. Είναι απλώς μια επιλογή».

Σκέφτεται μερικά δευτερόλεπτα.

«Ωραία, ας το επιχειρήσουμε. Ξέρεις κάτι;» συνεχίζει μετά από μια μικρή παύση.

«Όχι, πες μου».

«Πριν από λίγο... ευχαρίστως θα σε σκότωνα».

Γελάμε.

Αυτή η συνεδρία σηματοδότησε μια σημαντική στιγμή στην ψυχαναλυτική σχέση. Από εκείνη την ημέρα η Νόρμα χαλάρωσε πολύ περισσότερο και άρχισε να μου μιλάει για τους βαθύτερους φόβους της. Έτσι, με έναν σχεδόν υπερβολικό τρόπο, μου πρόσφερε όλη της την εμπιστοσύνη.

Επιπλέον, άρχισε να εξαρτάται σχεδόν παθολογικά από εμένα. Δεν έκανε ούτε βήμα χωρίς να με συμβουλευτεί και, όταν αγχωνόταν, μόνο τα λόγια μου φαίνονταν να την ηρεμούν.

Σ' αυτήν την περίπτωση ο ψυχαναλυτής βρίσκεται σε δύσκολη θέση. Ο ασθενής πιστεύει ότι είμαστε ο εγγυητής της ευημερίας του, της ασφάλειάς του. Δημιουργεί έναν δεσμό κατά τη διάρκεια του οποίου θα πρέπει να είμαστε πολύ προσεκτικοί, διότι

κάθε λέξη μας ενδέχεται να εκληφθεί ως πρόσταγμα που πρέπει να εκπληρωθεί. Αυτές ήταν, όμως, οι δυσκολίες της συγκεκριμένης περίπτωσης και αποφάσισα για λίγο να μείνω εκεί. Δεν ήταν και η πιο συναρπαστική εμπειρία. Όμως δεν ήμουν εκεί για να αισθάνομαι καλά, αλλά για να τη βοηθήσω.

Περνούσαν οι μήνες και η ψυχανάλυση συνεχιζόταν. Κάποιες φορές φάνηκε να σταματάει και να ξαναρχίζει, αργά, όπως μπορούσε. Με τον ρυθμό της Νόρμα. Ήταν μια ασθενής με την οποία έπρεπε να είμαι πολύ προσεκτικός, επειδή οποιαδήποτε επέμβαση μπορούσε να την αγχώσει.

Θυμάμαι πολύ καλά εκείνη την ημέρα. Ήταν ένα απόγευμα Τετάρτης και έβρεχε στο Μπουένος Άιρες. Ήμουν στη μέση μιας συνεδρίας, όταν χτύπησαν την πόρτα του γραφείου μου. Μου φάνηκε περίεργο, επειδή όταν είμαι με ασθενή, έχω πει ρητά στην Αντριάνα, τη γραμματέα μου, ότι δεν πρέπει να με διακόπτει, εκτός και αν είναι κάτι πολύ σημαντικό. Και αυτήν τη φορά ήταν. Ζήτησα συγγνώμη από τον ασθενή μου και πήγα να ανοίξω την πόρτα.

«Τι συμβαίνει;» ρώτησα.

«Συγγνώμη που διακόπτω, αλλά σε ζητάει μια γυναίκα στο τηλέφωνο. Λέει ότι είναι επείγον».

Ζήτησα ξανά συγγνώμη και βγήκα στη ρεσεψιόν για να απαντήσω στο τηλεφώνημα.

«Παρακαλώ;»

«Είστε ο κύριος Ρολόν;»

«Μάλιστα».

«Συγγνώμη που σας ενοχλώ. Ονομάζομαι Βερόνικα. Εργάζομαι μαζί με τη Νόρμα Βαλβέρδε».

Ο σφυγμός μου επιταχύνθηκε και ενεργοποίησε το σύστημα συναγερμού μου.

«Τι συνέβη;»

«Μου ζήτησε να σας τηλεφωνήσω».

«Και γιατί δεν μου τηλεφώνησε απευθείας η ίδια;»

Προσπάθησα να διατηρήσω τη φωνή μου ήρεμη.

«Η Νόρμα έχει κλειδωθεί στην τουαλέτα. Δεν θέλει να βγει έξω. Λέει ότι θα πεθάνει. Και μου ζήτησε να σας τηλεφωνήσω».

Ο ασθενής μου περίμενε ξαπλωμένος στο ντιβάνι. Η Αντριάνα με κοιτούσε με ερωτηματικό ύφος. Η φωνή της γυναίκας ακουγόταν πολύ αγχωμένη και φαντάστηκα την κατάσταση: Η Νόρμα, κλειδωμένη, να κλαίει πεσμένη στο πάτωμα της τουαλέτας του χώρου εργασίας της. Ο προϊστάμενος και οι συνάδελφοί της, από την άλλη πλευρά της πόρτας, να προσπαθούν να την πείσουν να βγει έξω. Κάποιοι αγχωμένοι, άλλοι απλώς έκπληκτοι ή περίεργοι.

«Μου μιλάτε από ασύρματο τηλέφωνο;» άκουσα τον εαυτό μου να λέει.

«Μάλιστα».

«Κάντε μου τη χάρη να πάτε το τηλέφωνο στη Νόρμα».

«Δεν καταλαβαίνετε. Έχει κλειδωθεί».

«Καταλαβαίνω μια χαρά. Απλώς σας ζητώ να πάτε εκεί που βρίσκεται και να της πείτε ότι είμαι στο τηλέφωνο και θέλω να της μιλήσω».

«Μα δεν μπορώ να της δώσω το τηλέφωνο αν δεν ανοίξει την πόρτα».

«Το ξέρω» είπα, λίγο εκνευρισμένος για το προφανές.

«Α! Πιστεύετε ότι θα μου ανοίξει για να πάρει το τηλέφωνο;»

«Δεν το ξέρω. Όμως, ας το δοκιμάσουμε, σας παρακαλώ».

Η φωνή μου πρέπει να ακούστηκε επιτακτική, διότι η γυναίκα φάνηκε να εκπλήσσεται. Δεν είπε τίποτα, όμως από το τηλέφωνο άκουγα τους ήχους να εναλλάσσονται, μουρμουρητά από φωνές, σαν να μετακινούνταν από το ένα μέρος στο άλλο.

«Έφτασα» μου είπε ξερά μετά από μερικά δευτερόλεπτα.
«Και τώρα τι κάνω;»

«Μιλήστε της ήρεμα. Πείτε της ότι θέλω να της μιλήσω».

Σύντομη παύση.

«Νόρμα, άνοιξέ μου, σε παρακαλώ, γιατί...»

«Όχι» τη διέκοψα «μην της ζητάτε να ανοίξει την πόρτα. Πείτε της απλώς ότι θέλω να της μιλήσω».

«Μα...»

«Σας παρακαλώ. Κάντε αυτό που σας ζητάω».

Η γυναίκα ξεφύσηξε κάπως ενοχλημένη, αλλά ακολούθησε τις οδηγίες μου. Μετά από λίγα λεπτά κατάφερε να την πείσει να ανοίξει την πόρτα για να της δώσει το τηλέφωνο. Εκείνη το πήρε και ξανακλειδώθηκε.

«Γεια σου, Νόρμα».

Σιωπή.

«Με ακούς; Εγώ είμαι, ο Γκαμπριέλ».

Συνέχισε να μην μιλάει. Άκουγα τους απελπισμένους λυγμούς της.

«Ηρέμησε. Όλα θα πάνε καλά. Μην φοβάσαι».

«Γκαμπριέλ...» μου είπε κλαίγοντας «Θα πεθάνω. Το ξέρω ότι θα πεθάνω».

«Αυτό δεν είναι αλήθεια. Περνάς μια δύσκολη στιγμή. Το ξέρω. Όμως σου δίνω τον λόγο μου ότι δεν πρόκειται να πεθάνεις».

Συνεχίζει να κλαίει.

«Εγώ ξέρω ότι θα πεθάνω».

Πρέπει να της τραβήξω την προσοχή με κάτι άλλο. Να την αποσπάσω από αυτήν την έμμονη ιδέα που της δημιουργεί τη βεβαιότητα του επικείμενου θανάτου της.

«Νόρμα; Είσαι όρθια;»

«...»

«Απάντησέ μου, σε παρακαλώ. Είσαι όρθια;»

«Όχι».

«Πού βρίσκεσαι;»

«Καθισμένη στο πάτωμα» απαντά με διακεκομμένη φωνή.

«Το φως είναι αναμμένο;»

«Όχι».

«Καλά. Άκουσε προσεκτικά τι θα σου ζητήσω. Θέλω να ανάψεις το φως».

«Όχι. Φοβάμαι να κουνηθώ».

«Δεν θα σου συμβεί τίποτα. Έχε μου εμπιστοσύνη. Μόνο άναψε το φως».

«Δεν μπορώ».

«Φυσικά και μπορείς. Άντε. Εγώ, εντωμεταξύ, θα σου μιλάω».

Περνούν μερικά δευτερόλεπτα.

«Εντάξει».

«Το έκανες;»

«Ναι».

«Είδες ότι δεν ήταν και τόσο δύσκολο;»

«...»

«Πες μου, τι χρώμα είναι η τουαλέτα;»

«Ορίστε;»

«Σου ζήτησα να μου πεις τι χρώμα είναι η τουαλέτα».

«Δεν ξέρω».

«Κοίτα και πες μου».

«Μπεζ».

«Έχει πλακάκια;»

«Ναι».

«Μονόχρωμα;»

«Όχι».

«Τι σχέδιο έχουν;»

«Δεν ξέρω... κάτι φύλλα, ή κάτι πουλάκια».

«Νόρμα, υπάρχει μεγάλη διαφορά μεταξύ ενός φύλλου και ενός πουλιού» προσποιούμαι ένα χαμόγελο, ενώ στην πραγματικότητα είμαι πολύ τσιτωμένος. «Καταλαβαίνω ότι φοβάσαι, όμως υποθέτω ότι διατηρείς την ικανότητα να διαφοροποιήσεις το ένα πράγμα από το άλλο, έτσι δεν είναι;»

«Καλά, θα κάνω ό,τι μπορώ. Μην θυμώνεις».

«Όχι, δεν θυμώνω. Απλώς περιγράψέ μου πώς είναι τα πλακάκια».

Συνεχίσαμε έτσι για λίγο. Δεν θυμάμαι ούτε τα πράγματα που είπα, ούτε την τροπή που πήρε η συζήτηση. Όμως τη χρειαζόμουν

να μιλάει, ανεξαρτήτως του τι έλεγε. Η κουβέντα μας διήρκεσε αρκετά λεπτά. Δεν μπορώ να πω πόσα. Της ζήτησα να σηκωθεί και να πλύνει το πρόσωπό της. Σιγά-σιγά άρχισε να ηρεμεί, μέχρι που μου είπε ότι έπρεπε να με δει. Απάντησα ότι ήμουν πρόθυμος να τη βοηθήσω μόλις έφτανε στο γραφείο μου, αλλά ότι για να το κάνει αυτό θα έπρεπε να βγει από την τουαλέτα.

Μου είπε εντάξει. Της ζήτησα να το κάνει και να δώσει το τηλέφωνο στη φίλη της. Όπως και έκανε.

«Βερόνικα, μπορείτε να τη συνοδεύσετε μέχρι το γραφείο μου;»

«Ναι. Δεν υπάρχει πρόβλημα. Δεν νομίζω ότι είναι σε θέση να έρθει μόνη της».

«Ακριβώς. Εκτός αυτού, θα ήθελα να σας ευχαριστήσω προσωπικά και να σας ζητήσω συγγνώμη».

Σιωπή.

«Πείτε μου κάτι».

«Ναι, σας ακούω».

«Μόλις πριν λίγο, όταν μιλούσαμε, θέλατε πολύ να με βρίσετε;»

«Ναι» χαμογελάει.

«Καλώς. Τότε ελάτε εδώ και βγάλτε το άχτι σας».

Αυτό το επεισόδιο με έκανε να πάρω μια σημαντική απόφαση. Έπρεπε να συνεργαστούμε και με κάποιον ψυχίατρο. Η Νόρμα δεν μπορούσε να συνεχίσει να υφίσταται καταστάσεις σαν κι αυτήν και, προφανώς, χρειαζόταν και κάποια φαρμακευτική αγωγή, την οποία εγώ δεν μπορούσα να της συνταγογραφήσω.

Είναι γνωστό ότι οι ψυχολόγοι δεν μπορούν να προτείνουν

φαρμακευτική αγωγή. Γι' αυτόν τον λόγο, και δεδομένης της φύσης της συγκεκριμένης περίπτωσης, τηλεφώνησα αμέσως στον Δρ. Καρέιρο, τον ψυχίατρο που συνεργαζόμουν.

«Μανουέλ, είναι ανάγκη να δεις μιαν ασθενή μου».

Τον ενημέρωσα και αποφασίσαμε να τη δει το συντομότερο δυνατόν. Ο Μανουέλ είναι ένας αφοσιωμένος και ανοιχτόμυαλος ψυχίατρος. Επιπλέον, είναι και ψυχοθεραπευτής, οπότε εκτός από το να γράφει φάρμακα, εμπλέκεται με τον ασθενή και σε δεσμούς πιο συναισθηματικούς. Τον ακούει, τον ρωτάει, παίρνει τον χρόνο του προτού αποφασίσει τι να κάνει. Συνεπώς, το να συμφωνήσω μαζί του ήταν εύκολο. Το περίπλοκο ήταν να πείσω τη Νόρμα να δεχτεί να τη δει ψυχίατρος.

Συχνά συμβαίνει και μόνο μια τέτοια σύσταση να θέτει τους ασθενείς σε θέση άμυνας. Νομίζουν ότι αν τους παραπέμψουμε σε ψυχίατρο, αυτό γίνεται επειδή είναι τρελοί. Αρνούνται τη φαρμακευτική αγωγή, υποστηρίζοντας ότι δεν είναι άρρωστοι.

«Νόρμα, δεν γίνεσαι άρρωστη επειδή παίρνεις φάρμακα. Δεν είναι τα φάρμακα που σε καθιστούν άρρωστη. Αντιθέτως, θα μας βοηθήσουν να ελέγξουμε και να ξεπεράσουμε μια ασθένεια που ήδη έχεις».

Με κοιτάζει.

«Είτε σου αρέσει είτε όχι, πρέπει να το αποδεχθείς. Είτε με φάρμακα είτε χωρίς, είσαι άρρωστη. Κι εγώ θέλω να το λύσουμε αυτό το πρόβλημα».

«Στ' αλήθεια πιστεύεις ότι είμαι άρρωστη;»

Η απάντηση πρέπει να είναι προσεκτική. Δεν είναι ποτέ εύκολο για τον ασθενή να αναλάβει αυτήν την ευθύνη. Η λέξη «αρρώ-

στια» χρησιμοποιείται με χυδαίο τρόπο, ακόμα και σαν βρισιά, γι' αυτό πρέπει να εξηγούμε τα πάντα με μεγάλο σεβασμό.

«Ξέρεις ότι εγώ είμαι ψυχαναλυτής, σωστά;»

«Σωστά».

«Λοιπόν, οι κλινικοί ψυχαναλυτές δουλεύουν πάνω σε ψυχικές ασθένειες. Κάποιες βαριές, άλλες ελαφριάς μορφής. Φαντάσου ότι πηγαίνεις σ' έναν γιατρό. Μπορεί να πας επειδή είσαι γριπιασμένη, ή επειδή έχεις δυσφωνία, κάποιο ηπατικό πρόβλημα ή κάτι άλλο, πιο σοβαρό. Σε όλες τις περιπτώσεις, είσαι άρρωστη. Σε κάποιες περιπτώσεις θα σου συστήσουν ξεκούραση, σε άλλες τη λήψη αντιβιοτικών και κάποιες φορές θα σου συστήσουν να κάνεις πιο εξειδικευμένες εξετάσεις».

«Σωστά».

«Λοιπόν, αυτό είναι παρόμοιο. Μερικές φορές οι ασθενείς είναι λυπημένοι, άλλοι θυμωμένοι, καταθλιπτικοί ή, όπως και στην περίπτωση σου, με συμπτώματα που τους εμποδίζουν να διαχειρίζονται ελεύθερα την καθημερινή τους ζωή. Το λέω επειδή αυτό που σου συμβαίνει σου δημιουργεί προβλήματα, και μάλιστα πολλά, έτσι δεν είναι;»

Γνέφει καταφατικά.

«Υποθέτω ότι δεν πρέπει να ήταν ευχάριστο, να περάσεις αυτά που πέρασες».

Πέφτει σε βαθιά σιωπή.

«Ήταν τρομερό».

«Πες μου».

«Το να βγω από αυτήν την τουαλέτα ήταν μία από τις πιο δύσκολες στιγμές της ζωής μου. Φανταζόμουν ότι όλοι περίμεναν

να δουν πώς θα βγει έξω "η τρελόγκα". Βγήκα κοιτάζοντας το πάτωμα. Δεν ήθελα να διασταυρωθεί το βλέμμα μου με κανενός. Η Βερόνικα μου άπλωσε το χέρι κι εγώ την αγκάλιασα. Με οδήγησε μέχρι την έξοδο και μπήκαμε στο αυτοκίνητό της. Ξέρεις τι μου φάνηκε πιο παράξενο;»

«Όχι».

«Ότι, αντιθέτως με αυτό που σκεφτόμουν, δεν συναντηθήκαμε με κανέναν».

Δεν μιλάω. Αυτή ήταν μια επιτυχημένη παρέμβαση της Βερόνικα, η οποία ζήτησε από τους πάντες να φύγουν, ώστε να μπορέσει η Νόρμα να βγει έξω πιο ήρεμη.

«Όμως, η ιδέα της φαρμακευτικής αγωγής με φοβίζει».

«Άκου τι θα κάνουμε. Θα πας στο ραντεβού σου, θα μιλήσεις και θα ακούσεις αυτό που έχει να σου πει ο Μανουέλ. Μετά μπορούμε να ξαναβρεθούμε και να συζητήσουμε γι' αυτό το θέμα. Δεν χάνεις τίποτα με το να πας. Θα πάρεις και μια δεύτερη γνώμη. Δεν είσαι υποχρεωμένη να κάνεις κάτι που δεν θέλεις. Τι λες;»

Συνεχίσαμε να συζητάμε το θέμα και, απρόθυμα, δέχτηκε να κλείσει ραντεβού με τον ψυχίατρο. Η Νόρμα πήγε στο ραντεβού και, αφού το συζητήσαμε μετά στη δική μας συνεδρία, δέχτηκε τη φαρμακευτική αγωγή που της συνταγογραφήθηκε. Προηγουμένως, σε μία συνάντηση που είχα με τον Μανουέλ για να αξιολογήσουμε την περίπτωση της Νόρμα, συμφωνήσαμε τον τρόπο θεραπείας.

Πρώτα απ' όλα έπρεπε να αποφύγουμε άλλες κρίσεις. Δεν μπορούσα να προχωρήσω πολύ με την ψυχανάλυση εάν η σκέψη της παρέμενε κολλημένη αποκλειστικά στην ιδέα ότι επρόκειτο

να πεθάνει. Το πρώτο βήμα λοιπόν ήταν να μειώσουμε το επίπεδο του άγχους της. Ο Μανουέλ επέλεξε ένα υπογλώσσιο αγχολυτικό σε σταγόνες. Αυτό έχει άμεση δράση και θα έδινε στη Νόρμα τη δυνατότητα να το χρησιμοποιεί όταν θα αισθανόταν να πλησιάζει μια αντίστοιχη τρομακτική κατάσταση. Είναι σημαντικό, ορισμένες φορές, να δίνουμε στον ασθενή κάτι που τον χαλαρώνει και τον κάνει να αισθάνεται ότι έχει ένα όπλο για να αμυνθεί ενάντια στα άγχη του. Από εκεί και ύστερα πρέπει να είμαστε προσεκτικοί, διότι πιθανόν να αρκεί αυτό, όμως μπορεί επίσης να κριθεί απαραίτητο και κάποιο αντικαταθλιπτικό. Αυτό συνέβη και στην περίπτωση της Νόρμα. Κρίθηκε απαραίτητος, λοιπόν, ένας πιο ενδεδειγμένος ψυχιατρικός έλεγχος, καθώς οι πρώτες τρεις έως τέσσερις εβδομάδες είναι αυτές που μας δίνουν την εικόνα του πώς αντιδρά ο ασθενής στη φαρμακευτική αγωγή και τις προσαρμογές που πρέπει να γίνουν.

Στην επόμενη συνεδρία συζητήσαμε πάνω στο θέμα αυτό. Της εξήγησα ότι η φαρμακευτική αγωγή θα είχε αποτελέσματα σε λίγες εβδομάδες και ότι θα έπρεπε να με ενημερώνει για όλες τις αλλαγές που θα παρατηρούσε, καλές ή κακές.

«Είσαι όμως σε επαφή με τον Μανουέλ, έτσι δεν είναι;» με ρωτούσε συνεχώς.

Για εκείνη ήταν πολύ σημαντικό να αισθάνεται ότι τη φροντίζω, ότι συνεχίζω να είμαι υπεύθυνος για τη θεραπεία της.

«Φυσικά» της απάντησα.

Όμως δεν ήταν αυτό το μοναδικό που έπρεπε να της πω, εφόσον είχαμε αποφασίσει να ακολουθήσουμε μια θεραπευτική αγωγή πιο ισχυρή και έπρεπε να την ενημερώσω σχετικά.

«Τι συμβαίνει;» με ρωτάει. «Σε βλέπω σοβαρό».

«Νόρμα, είμαι σοβαρός άνθρωπος» είπα χαριτολογώντας, προσπαθώντας να ελαφρύνω την ατμόσφαιρα.

«Καλά, πες μου τώρα τι συμβαίνει».

«Θέλω να σου κάνω μian ερώτηση. Πώς θα σου φαινόταν η περίπτωση να ζητήσεις άδεια από τη δουλειά σου;»

Σιωπή.

«Εννοείς ψυχιατρική άδεια;»

«Αν θέλεις πες την κι έτσι».

Αγχώνεται.

«Μα έχω ανάγκη τη δουλειά».

«Και θα την έχεις. Απλώς σου προτείνω την επιλογή, μέχρι να περάσει αυτή η κρίση, να μην εκτεθείς σε περισσότερες πιέσεις».

Με κοιτάζει σιωπηλή. Συνεχίζω. «Αυτό προβλέπεται από το εργατικό δίκαιο. Δεν είσαι ούτε η πρώτη, ούτε η τελευταία εργαζόμενη που περνά μια δύσκολη στιγμή και πρέπει να πάρει λίγες μέρες άδεια. Είναι όπως όταν...»

«Ναι, ξέρω. Όπως όταν έκανα εγχείρηση σκωληκοειδίτιδας».

«Σωστά».

«Όμως δεν είναι το ίδιο, διότι οι άλλοι δεν σε βλέπουν με τον ίδιο τρόπο όταν επιστρέφεις από μια εγχείρηση σκωληκοειδίτιδας και όταν σου δίνουν άδεια επειδή “σου ’στριψε”».

«Νόρμα, δεν είσαι τρελή».

«Όμως, κατά τη γνώμη σου, δεν μπορώ να πάω να δουλέψω, σωστά;»

«Εγώ δεν είπα αυτό, αλλά ότι θα ήταν συνετό να μην το κάνεις για λίγο καιρό. Όμως δεν είσαι και τόσο χάλια, ώστε να σ’

το επιβάλλω».

Χρειάζομαι να συμβιβαστεί με την απόφαση και όχι να τη δεχτεί μόνο επειδή το λέω εγώ.

«Αν θέλεις να συνεχίσεις να δουλεύεις, κάντο. Απλώς νιώθω υποχρεωμένος να σου πω αυτό που πιστεύω ότι είναι καλύτερο για σένα αυτή τη στιγμή. Εσύ αποφασίζεις».

Ήταν μια σκληρή, δύσκολη παρέμβαση, από αυτές που οι ψυχαναλυτές προτιμούν να αποφεύγουν. Ήταν, όμως, απαραίτητη. Παρέμεινε σιωπηλή. Δεν είπε ούτε μια λέξη κατά τη διάρκεια του υπόλοιπου χρόνου –που ήταν ακόμη αρκετός– μέχρι να τελειώσει η συνεδρία. Ούτε εγώ είπα τίποτα.

Εντέλει, η Νόρμα δέχτηκε να πάρει άδεια από τη δουλειά της για λόγους υγείας και αυτό προκάλεσε μια σημαντική αλλαγή στον χαρακτήρα της. Την έβλεπα χαλαρή, ακόμα και χαρούμενη. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου συζητήσαμε πολλά πράγματα πάνω στην ιστορία της.

Μου διηγήθηκε ότι τα είχαν φτιάξει με τον Εστεμπάν στα δεκαεπτά τους. Ήταν στα γενέθλια μιας κοινής τους φίλης. Βρίσκονταν στη βεράντα και είχε έρθει η ώρα για τους «αργούς» χορούς. Ακούστηκε η φωνή του Σπινέτα⁷ να τραγουδάει το *Κορίτσι με τα*

---

⁷ Ο Λουίς Αλμπέρτο Σπινέτα (1960-2012), γνωστός και ως “El Flaco” (ο κοκαλιάρης), ήταν Αργεντίνος τραγουδιστής, κιθαρίστας, συνθέτης και ποιητής και θεωρείται ως ένας από τους εμπνευστές της αργεντινικής ροκ μουσικής και ως η πρώτη ενσάρκωση της ροκ στην ισπανική γλώσσα (Σ.τ.Μ.).

χάρτινα μάτια⁸, όταν τη ρώτησε:

«Χορεύουμε;»

Το να δεχτεί έναν αργό χορό ήταν σαν να παραδέχεται ότι το αγόρι τής αρέσει. Και εκείνη δεν ήθελε να συνεχίσει να το αρνείται. Όλοι το ήξεραν. Και οι ίδιοι.

Ξεκίνησαν να χορεύουν. Εκείνη ακούμπησε το κεφάλι της στον ώμο του και εκείνος άρχισε να παίζει με τα δάχτυλά του μέσα στα μαλλιά της. Όταν είδε ότι δεν υπήρξε αρνητική αντίδραση, χάιδεψε τον λαιμό της. Εκείνη δεν μπορούσε να πιστέψει αυτό που συνέβαινε. Το ονειρευόταν για πολύ καιρό.

«Αχ, ας μην σταματήσει τώρα!» σκέφτηκε. Και εκείνος δεν σταμάτησε.

Πήρε το πρόσωπό της στα χέρια του, την κοίταξε στα μάτια σαν να ζητούσε την άδειά της, και τη φίλησε, αργά, βαθιά.

«Νομίζω πως ήταν η πιο έντονη αίσθηση που είχα ποτέ στη ζωή μου» θυμάται η Νόρμα.

Από εκείνη τη νύχτα κι έπειτα έγιναν αχώριστοι. Οι γονείς τους δεν εξεπλάγησαν, καθώς ήξεραν ανέκαθεν ότι «ήταν γεννημένοι ο ένας για τον άλλον» και ενθάρρυναν τη σχέση τους.

Έναν χρόνο μετά, η Νόρμα βίωσε την πρώτη της σεξουαλική εμπειρία με τον Εστεμπάν.

«Πώς ήταν;»

«Όμορφα, αλλά παράξενα».

«Τι σου φάνηκε παράξενο;»

«Το να γδύνομαι προστά στα μάτια του. Η αίσθηση ότι έβλεπε το κορμί μου γυμνό».

---

⁸ Στο πρωτότυπο: Muchacha, ojos de papel (Σ.τ.Μ.).

Της είναι δύσκολο να μιλήσει. Είναι πολύ σεμνότυφη.

«Και να βλέπω κι αυτόν» γελάει. «Όλα ήταν πολύ παράξενα».

«Φαίνεται όμως ότι μπόρεσες να το βιώσεις με ένταση και ευχαρίστηση».

«Ναι, έτσι ήταν. Ήταν ένας άγιος... αν και λίγο αδέξιος».

«Και οι άγιοι δεν είναι συνήθως πολύ καλοί σε θέματα σεξ, έτσι δεν είναι; Εξάλλου, απ' ό,τι μου είπες, ήταν και γι' αυτόν η πρώτη φορά».

«Ναι. Δεν ήξερε... δεν έβρισκε... τέλος πάντων, κατάλαβες τι θέλω να πω, ε;»

Γνέφω καταφατικά.

Το σίγουρο είναι ότι η Νόρμα ξεκίνησε τη σεξουαλική της ζωή με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Με αγάπη, τρυφερότητα, μέσα από μια σταθερή σχέση και ένα κοινό πάθος. Η σχέση της με τον Εστεμπάν συνέχισε την πορεία της και λίγο καιρό αργότερα, όταν έγιναν δεκαεννέα, αποφάσισαν να παντρευτούν.

«Γιατί τόσο νέοι;» τη ρώτησα.

«Ο Εστεμπάν δεν ένιωθε άνετα στο σπίτι του. Ο πατέρας του ήταν ένας άνθρωπος αδίστακτος και η μητέρα του περνούσε όλη την ημέρα της στο κρεβάτι με κατάθλιψη. Τη λάτρευε, αλλά δεν άντεχε πλέον να ζει εκεί».

«Κι εσύ;»

«Κι εγώ... οι γονείς μου πάντα μου φαίνονταν πολύ μεγάλοι. Ήρθαν από την Ισπανία για να ξεφύγουν από τον εμφύλιο πόλεμο και ποτέ δεν ήταν πολύ εκδηλωτικοί μαζί μου. Ξέρεις ότι με έκαναν σε μεγάλη ηλικία. Επιπλέον, δεν έχω αδέρφια. Όλα ήταν πολύ ύποπτα».

«Τι θέλεις να πεις με το "ύποπτα";»

«Ότι πολλές φορές αναρωτήθηκα μήπως ήμουν υιοθετημένη».

«Τους ρώτησες;»

«Δεν τρελάθηκα» με κοιτάζει. «Εσείς οι ψυχολόγοι νομίζετε ότι μπορούμε να μιλάμε για τα πάντα. Όμως υπάρχουν ορισμένα θέματα που οι γονείς και τα παιδιά είναι δύσκολο να τα αντιμετωπίσουν».

«Το ότι τους είναι δύσκολο δεν σημαίνει ότι δεν μπορούν να μιλήσουν γι' αυτά».

«Έχεις δίκιο. Εγώ όμως ποτέ δεν τους μίλησα».

«Δεν μοιράστηκες ποτέ αυτή σου την αμφιβολία μαζί τους;»

«Όχι. Όπως και να'χει, δεν είχα τίποτα να μοιραστώ μαζί τους. Δεν ήταν αυτό το μοναδικό θέμα για το οποίο δεν μπορούσα να τους μιλήσω».

«Γιατί συνέβαινε αυτό;»

«Σ' το είπα, ήταν πολύ μεγάλοι και ήταν στον κόσμο τους. Κι εγώ ήθελα μια διαφορετική ζωή για μένα. Εξάλλου, εμείς...»

«Εσείς, ποιοι;»

«Ο Εστεμπάν κι εγώ, θέλαμε... να είμαστε μαζί όλη την ώρα. Καταλαβαίνεις;»

«Να βλέπεστε όλη την ώρα;»

«Όχι» κοκκινίζει «να είμαστε μαζί».

«Α, θέλατε να πηδιέστε όλη την ώρα, θέλεις να πεις».

Κρύβει το πρόσωπό της με τα χέρια της.

«Αχ, Γκαπριέλ, μην το λες έτσι!»

Είτε το πω έτσι είτε όχι, η αλήθεια ήταν ότι αυτοί οι δύο έφη-

βοι χρησιμοποίησαν ο ένας τον άλλο για να ξεφύγουν από το σπίτι και, παρασυρμένοι από μια δυνατή σεξουαλική έλξη, αποφάσισαν να παντρευτούν. Γενικώς, αυτές οι αποφάσεις δεν είναι συνήθως σωστές. Το υγιές είναι να φύγεις, όχι να ξεφύγεις.

Δύο χρόνια αργότερα γεννήθηκε ο Φακούντο και για αρκετό καιρό οι τρεις τους ήταν πολύ ευτυχισμένοι. Μέχρι τότε;

Αυτό το έμαθα μερικές συνεδρίες αργότερα.

Η φαρμακευτική αγωγή είχε αρχίσει να επιδρά. Η Νόρμα ήταν λιγότερο ανήσυχη και μπορούσε να θυμηθεί την ιστορία της χωρίς να ξεχειλίζει από άγχος, κάτι που μας επέτρεψε να δουλέψουμε περισσότερο σε βάθος.

«Δεν μπορώ να το καταλάβω».

«Τι δεν μπορείς να καταλάβεις;»

«Αυτό που μας συνέβη με τον Εστεμπάν. Ήμασταν τόσο καλά μαζί, ήμασταν τόσο ευτυχισμένοι. Εγώ ζούσα μόνο γι' αυτόν».

«Και του Εστεμπάν του άρεσε αυτό;»

Με κοιτάζει και χαμηλώνει το βλέμμα.

«Εγώ πίστευα πως ναι. Όμως, απ' ό,τι φαίνεται, δεν ήταν έτσι. Αν ήταν έτσι, δεν θα συνέβαινε αυτό που συνέβη».

«Τι συνέβη;»

«Η Ναταλία».

Τα μάτια της γεμίζουν δάκρυα και δυσκολεύεται να μιλήσει. Μένουμε για λίγο σιωπηλοί, μέχρι που ξαναπαίρνει τον λόγο.

«Ένα βράδυ μου είπε ότι ήθελε να μιλήσει μαζί μου και τότε μου τα εξομολογήθηκε όλα».

Ο Εστεμπάν της είπε ότι εδώ και δύο χρόνια διατηρούσε σχέ-

ση με μια άλλη γυναίκα, της οποίας το όνομα ήταν Ναταλία, δέκα χρόνια μικρότερη από αυτόν. Είχε προσπαθήσει να καταπολεμήσει αυτό το συναίσθημα για να κρατήσει το σπίτι του, όμως πλέον δεν μπορούσε να συνεχίσει να το κάνει. Ήταν γεγονός. Ήταν ερωτευμένος μαζί της και ήθελε διαζύγιο. Ντροπιασμένος και προσπαθώντας να την καλοπιάνει, όσο ήταν δυνατόν, της ζήτησε συγγνώμη και την ενημέρωσε ότι σκόπευε να φύγει από το σπίτι.

«Ούτε καν το συζήτησε μαζί μου. Δεν μου έδωσε την ευκαιρία να παλέψω για μας».

Την κοίταξα και φαντάστηκα τον πόνο που θα ένιωσε. Όμως τώρα ήταν πιο δυνατή και μπορούσαμε να μιλάμε για τις διάφορες καταστάσεις σε άλλο επίπεδο ανάλυσης. Δεν χρειαζόταν πλέον να την νταντεύω τόσο πολύ.

«Νόρμα, ο Εστεμπάν δεν είχε τίποτα να συζητήσει μαζί σου, επειδή είχε πάρει την απόφαση να χωρίσετε. Και όσον αφορά την ευκαιρία να παλέψεις, όπως λέει και το ρητό, *όταν ο ένας δεν θέλει, οι δύο δεν μπορούν*. Και, απ' όσα μου είπες, ο Εστεμπάν δεν ήθελε πια».

Έκλαψε πολύ κατά τη διάρκεια εκείνης της συνεδρίας, μετά από την οποία αφιερώσαμε αρκετό χρόνο στο να επεξεργαστούμε την απώλειά της. Εξετάσαμε εκ νέου αυτή τη σχέση, μέσα στην οποία, σύμφωνα με τα λόγια της Νόρμα, «ήταν τόσο καλά και ήταν τόσο ευτυχισμένοι μαζί» και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι δεν ήταν έτσι τελικά.

Το πέρασμα του χρόνου τούς είχε φθείρει. Η Νόρμα αφέθηκε στη ρουτίνα και, λίγο-λίγο, η σύζυγος και η μητέρα πήραν τη

θέση της γυναίκας. Εκείνη πίστευε ότι με το να διατηρεί το σπίτι άψογο, να έχει το φαγητό έτοιμο και το παιδί μπανιρισμένο, επιτελούσε το καθήκον της να παρέχει στον Εστεμπάν ένα ευτυχισμένο σπιτικό. Εκείνος, όμως, ήθελε περισσότερα. Ήθελε μια γυναίκα που να τον ποθεί, να μην τον θεωρεί δεδομένο και να αγωνίζεται για να τον κατακτήσει. Η Νόρμα άφησε τη ζωή της να περάσει για πολλά χρόνια έτσι. Και όταν θέλησε να αντιδράσει, ήταν αργά.

Ο χωρισμός τους υπήρξε πολιτισμένος και εκείνη μπόρεσε να τον αντιμετωπίσει –παρά το γεγονός ότι υπέφερε– χωρίς να εισέλθει σε κατάσταση κρίσης.

Έναν χρόνο αργότερα, ο Εστεμπάν την πληροφόρησε ότι, για επαγγελματικούς λόγους, η Ναταλία έπρεπε να πάει να ζήσει στην Ισπανία και εκείνος είχε αποφασίσει να πάει μαζί της. Αυτό ήταν άλλο ένα σκληρό χτύπημα για τη Νόρμα, και επιπλέον και για τον γιο της, τον Φακούντο.

«Ακριβώς τη στιγμή που είχε περισσότερο ανάγκη τον πατέρα του, εκείνος έφυγε. Κι εγώ έπρεπε να τον καλύψω και να γίνω και λίγο πατέρας, εκτός από μητέρα».

Και πάνω σ' αυτό επίσης δουλέψαμε πολύ. Κατάλαβε ότι μπορούσε να προσπαθήσει να είναι η καλύτερη δυνατή μητέρα, όμως με κανέναν τρόπο δεν μπορούσε να πάρει τον ρόλο του πατέρα. Αυτό δεν ήταν υγιές ούτε για εκείνη, ούτε για τον γιο της. Εξάλλου, ο Εστεμπάν ήταν μεν ένας πατέρας που ζούσε μακριά, αλλά σε καμία περίπτωση δεν απουσίαζε από τα πατρικά του καθήκοντα.

Η Νόρμα συνεργαζόταν πολύ καλά κατά τη διάρκεια της ψυχανάλυσης, έδειχνε πρόοδο, οπότε ήρθε η στιγμή να αποφασίσουμε μια αλλαγή στη θεραπεία. Αυτή η απόφαση της προκάλεσε εκ νέου αγωνία και άγχος.

«Δεν θέλω. Γιατί;»

«Επειδή θεωρώ ότι τώρα ήρθε η στιγμή να το κάνουμε».

«Όμως εγώ νιώθω καλά έτσι, όπως είμαι».

«Μπορεί, αλλά δεν μπορείς να συνεχίσεις έτσι όλη σου τη ζωή, δεν νομίζεις;»

«Και γιατί όχι;»

«Διότι εκεί έξω συνεχίζει να υφίσταται ένας κόσμος και το αντίτιμο του να νιώθεις καλά δεν μπορεί να είναι η απομόνωση».

Σιωπή.

«Ξέρω ότι έχει εξαφανιστεί ο φόβος που ένιωθες και ότι αισθάνεσαι καλύτερα. Ακριβώς εξαιτίας αυτού, δεν νομίζεις ότι είσαι σε κατάσταση να αντιμετωπίσεις τον έξω κόσμο; Δεν νομίζω να πιστεύεις ότι η ζωή σου περιορίζεται στο σπίτι σου και στο γραφείο μου;»

«Όμως εδώ νιώθω ασφαλής».

«Σε καταλαβαίνω, αλλά δεν συμφωνείς ότι αυτό που επιδιόκουμε είναι η ασφάλειά σου να πηγάζει από μιαν εσωτερική αίσθηση και όχι από το καταφύγιο αυτών των τεσσάρων τοίχων;»

Σιωπή.

«Πότε πρέπει να ξεκινήσω ξανά τη δουλειά;»

«Θα το αποφασίσουμε μαζί». Θέλω να την υποστηρίξω, όμως επίσης θέλω να καταλάβει και να νιώσει ότι είναι μια φάση της ψυχανάλυσης και όχι κάτι που εγώ το επιβάλλω.

«Δεν ξέρω. Δώσε μου μερικές συνεδρίες να συνηθίσω στην ιδέα».

Ακούω πώς μου το ζητάει. Δεν μετράει τον χρόνο σε εβδομάδες, τον μετράει σε συνεδρίες. Και αυτή ακριβώς η εξάρτηση από την ψυχανάλυση είναι που πρέπει να εξαλειφθεί. Η ψυχανάλυση πρέπει να έχει να κάνει με την επιθυμία της να ξέρει, όχι με ανάγκη.

Ορίσαμε την ημερομηνία επιστροφής της στη δουλειά τρεις εβδομάδες αργότερα. Εκείνη τη Δευτέρα το πρωί προσθέσαμε μία συνεδρία. Σύμφωνα με τα δικά της λόγια, «είχε ανάγκη να με δει» προτού αντιμετωπίσει εκ νέου τους συναδέλφους της και το μέρος όπου εκδηλώθηκε το σύμπτωμά της. Γιατί σε αυτό το μέρος; Ακόμη δεν το ήξερα. Όμως, όπως συμβαίνει συχνά όταν εξελίσσεται μια ψυχανάλυση, όλα είναι θέμα προσεκτικής ακρόασης και υπομονής. Αργά ή γρήγορα, εάν ο ψυχαναλυτής δεν εμποδίζει το έργο της, η αλήθεια μέσα στον ασθενή που μάχεται για να βγει έξω, στο τέλος αποκαλύπτεται.

Δεν ήταν εύκολο να επιστρέψει. Τα συναισθήματα του φόβου, της ανασφάλειας, ακόμα και της αμηχανίας να δει τους συναδέλφους μπροστά στους οποίους «έγινε ρεζίλι», δεν ήταν εύκολο να αντιμετωπιστούν.

Ωστόσο, η Νόρμα το έκανε με όλη τη δύναμη που μπορούσε.

«Έχω αντέξει ήδη μισή μέρα» μου είπε χαριτολογώντας, όταν με πήρε την ώρα του μεσημεριανού της διαλείμματος.

Και δεν άντεξε μόνο εκείνο το πρωί, αλλά και τις τρεις ημέρες που τη χώριζαν από την επόμενη συνεδρία.

«Μου είναι πολύ δύσκολο» μου είπε «κάποιες στιγμές νομίζω ότι θα καταρρεύσω, όμως τότε παίρνω βαθιές ανάσες, μιλάω με τη Βερόνικα και μου περνάει. Είμαι ανήσυχη, αλλά δεν φτάνω στο αμίν. Υπάρχει κάτι σαν υπόβαθρο αγωνίας που με συνοδεύει όλη την ώρα, αλλά το ελέγχω. Μίλησα με τον Μανουέλ και μου είπε ότι, αν είναι απαραίτητο, μπορώ να αυξήσω λίγο τις σταγόνες του αγχολυτικού. Όμως μέχρι τώρα τα κατάφερα χωρίς να το κάνω. Καλά δεν τα πήγα;»

Πάλι με φέρνει σε δύσκολη θέση. Ζητά την επιβεβαίωσή μου, το ξέρω ότι την έχει ανάγκη, όμως πρέπει να φύγω τρέχοντας από αυτή τη θέση της παντοδύναμης εξουσίας.

«Εσύ τι νομίζεις;»

«Ότι όντως τα πήγα καλά».

«Τότε χαίρομαι για σένα».

Οι εβδομάδες περνούσαν και, παρότι η αγωνία δεν εξαφανίστηκε τελείως, η Νόρμα άρχισε να ασχολείται με τη δουλειά της στον κανονικό της ρυθμό. Τόσο ο προϊστάμενός της όσο και οι συνάδελφοί της την αγαπούσαν πολύ και της το έδειχναν όλη την ώρα. Την υποστήριζαν, τη συνόδευαν, τη διευκόλυναν στην προσαρμογή της. Μερικές φορές, όμως, ούτε η υποστήριξη όλου του κόσμου δεν αρκεί για να σταματήσει την επίθεση της αγωνίας.

Ήταν περίπου τρεις το απόγευμα όταν χτύπησε το τηλέφωνο στο γραφείο μου. Έκανα ένα διάλειμμα, πίνοντας έναν καφέ. Το σήκωσα.

«Γεια».

Η φωνή της Νόρμα ήταν τόσο σπασμένη από το κλάμα, που

μου ήταν δύσκολο να καταλάβω τι έλεγε.

«Γεια».

«Βοήθησέ με, σε παρακαλώ...»

Περισσότερο από τη φωνή της, αναγνώρισα την έκκλησή της.

«Νόρμα, τι συνέβη;»

Κλάμα.

«Με ακούς;»

«Ναι».

Η παράκλησή της ηχούσε στ' αφτιά μου: «Σε παρακαλώ, βοήθησέ με». Για άλλη μια φορά βρέθηκα σ' αυτήν την τόσο άβολη θέση για έναν ψυχαναλυτή. Όμως δεν ήταν η στιγμή για να εκτοπιστώ.

«Φυσικά και θα σε βοηθήσω» με άκουσα να λέω «όμως γι' αυτό χρειάζεται να μου πεις τι σου συμβαίνει».

«Φτου κι απ' την αρχή, Γκαμπριέλ. Έγινε πάλι το ίδιο».

«Ποιο έγινε πάλι;»

Δεν μου απαντάει.

«Κοίτα, θα κάνουμε κάτι, για να δούμε πώς σου φαίνεται. Κλείσε το τηλέφωνο και θα σε καλέσω στο κινητό σου. Θα ζητήσεις από κάποιον να σε συνοδέψει ως εδώ και θα συζητάμε μέχρι να φτάσεις. Θέλεις;»

«Ναι».

«Λοιπόν, κλείσε για να σε καλέσω».

Σύντομη παύση.

«Τι συμβαίνει;»

«Θα με καλέσεις, έτσι;»

«Φυσικά».

Η Νόρμα κλείνει το τηλέφωνο και την καλώ αμέσως στο κινητό. Συζητάμε καθ' όλη τη διάρκεια της διαδρομής μέχρι το γραφείο μου. Φτάνει και καταρρέει στην πολυθρόνα. Της προσφέρω ένα ποτήρι νερό. Το δέχεται. Τα μάτια της είναι κόκκινα και το πρόσωπό της πρησμένο από το πολύ κλάμα. Με κοιτάζει ένοχα, σαν να είχε κάνει κάτι λάθος. Δεν λέω τίποτα. Της δίνω τον χρόνο που θεωρεί απαραίτητο για να αρχίσει να μιλάει. Στο γραφείο, στον χώρο της ψυχανάλυσής της, πρέπει να αισθάνεται ασφαλής, και αυτό θα την κάνει να χαλαρώσει σιγά-σιγά. Περιμένω. Μόνο μερικά λεπτά.

«Συγχώρα με» μου λέει κλαίγοντας «είμαι μια αποτυχία».

«Δεν έχω τίποτα να σου συγχωρήσω. Σε εμένα δεν έχεις κάνει τίποτα. Και επιπλέον, δεν μου φαίνεται να είσαι μια αποτυχία».

«Πώς όχι; Αφού μου συνέβη πάλι το ίδιο. Ξανά η ταχυκαρδία, ο τρόμος και αυτή η αίσθηση ότι θα πεθάνω. Αισθάνθηκα πάλι τα ίδια».

«Μπορεί. Δεν είναι εύκολο να ελέγξουμε αυτό που αισθανόμαστε. Όμως δεν σου φαίνεται ότι γίνεσαι άδικη με τον εαυτό σου, ότι συγγέεις το τμήμα με το σύνολο;»

Κάνω αυτήν την ερώτηση για να την εξαναγκάσω να λογιкуευτεί. Προσπαθώ να την κάνω να πάει από αυτό το επώδυνο σημείο σε ένα άλλο, λιγότερο αγχωτικό, και γι' αυτό επιχειρώ να την απομακρύνω από το συναίσθημά της, προσελκύοντας το σκεπτικό της.

«Δεν καταλαβαίνω την ερώτηση».

«Προσπαθώ να σου πω ότι το να μην μπορείς να κάνεις τα πάντα δεν είναι το ίδιο με το να μην μπορείς να κάνεις τίποτα».

«Συνεχίζω να μην καταλαβαίνω».

«Για να δούμε. Εάν αναλύσουμε ενδελεχώς το κάθε ένα από αυτά τα επεισόδια, δεν σου φαίνεται ότι υπάρχουν ουσιαστικές διαφορές μεταξύ τους;»

«Όπως ποιες;»

Κάνω μια παύση. Της δίνω χρόνο, ώστε να μειωθεί το επίπεδο του άγχους της.

«Ας αναλύσουμε λίγο αυτό που συνέβη. Είναι σίγουρο ότι το ένα μέρος αυτού που σου συνέβη ήταν παρόμοιο με το προηγούμενο, εκείνο που είχε να κάνει με αυτό που ένιωσες».

Γνέφει καταφατικά.

«Όμως το άλλο μέρος, αυτό που έχει να κάνει με αυτό που θα μπορούσες να κάνεις παρά το τι αισθανόσουν, με τη στάση σου, δεν ήταν το ίδιο, και αυτό είναι ένα βήμα μπροστά».

Με κοιτάζει έκπληκτη. Με ακούει προσεκτικά. Συνεχίζω «Νόρμα, κατά τη διάρκεια της προηγούμενης κρίσης δεν μπορούσες ούτε καν να με πάρεις τηλέφωνο. Κλειδώθηκες για να κλάψεις στην τουαλέτα, χρειάστηκε να μου μιλήσει η φίλη σου και καθυστέρησες πάνω από μια ώρα για να μπορέσεις να βγεις από εκείνη την απομόνωση. Το θυμάσαι; Λοιπόν, αυτήν τη φορά το χειρίστηκες πολύ καλύτερα, δεν νομίζεις;»

«Όμως δεν μπόρεσα να το αποφύγω».

«Σίγουρα. Κανείς δεν είπε ότι θα ήταν εύκολο. Καταλαβαίνεις, όμως, τη διαφορά που σου επισημαίνω;»

«Ναι. Τελικά, δεν τα κατάφερα και τόσο άσχημα...»

Χαμογελάω. Η συνεδρία συνεχίζεται σε ένα κλίμα λιγότερο τεταμένο. Αρχίζει να ηρεμεί. Και ενώ μιλάει, το μυαλό μου πάει

κάπου αλλού. Δεν μπορώ παρά να αναρωτιέμαι: Τι προκάλεσε αυτό το επεισόδιο; Ποια είναι η σχέση του με το προηγούμενο;

Ωστόσο δεν έχω ούτε εγώ, ούτε η Νόρμα την απάντηση σ' αυτές τις ερωτήσεις. Αισθάνομαι την ανησυχία εκείνων που προσεγγίζουν κάτι σημαντικό. Αξιολογώ την κατάσταση και αποφασίζω ότι σήμερα δεν είναι η ώρα να προχωρήσουμε παραπέρα. Ανακάμπτει από μια πολύ δύσκολη φάση και πάντα πρέπει να δίνουμε προτεραιότητα στον χρόνο του ασθενή έναντι του άγχους του ψυχαναλυτή. Εν πάση περιπτώσει, ακόμα κι εκείνη είχε νιώσει φευγαλέα την εγγύτητα από κάτι βαρυσήμαντο. Και δεν επρόκειτο να σταματήσει.

Όταν η Νόρμα έφυγε από το γραφείο μου, πήρα τηλέφωνο τον Μανουέλ. Μιλήσαμε σχετικά με το συμβάν και αποφασίσαμε να μην κάνουμε αλλαγές στη γραμμή θεραπείας. Στο κάτω-κάτω της γραφής, είχε κάποια πρόοδο. Εγώ δεν μπορούσα να φοβηθώ, όπως εκείνη, με αυτήν την υποτροπή. Αυτά τα παραπατήματα αποτελούν μέρος της θεραπείας. Συνεπώς, δεν τροποποιήσαμε τη φαρμακευτική αγωγή που έπαιρνε, ούτε συστήσαμε νέα άδεια από τη δουλειά. Εκείνη –τουλάχιστον αυτό πίστευα εγώ– ήταν προετοιμασμένη να αντιμετωπίσει αυτό το παρόν. Με προσπάθεια, με κάποιο άγχος. Όμως ήταν η ευκαιρία να μην παραδώσει, από φόβο, το έδαφος που είχε κατακτήσει.

Στην ψυχανάλυση δεν υπάρχουν βεβαιότητες. Κάθε θέμα είναι μοναδικό και πρέπει να σεβόμαστε τη μοναδικότητα της κάθε περίπτωσης. Δεν μπορούσα να είμαι σίγουρος ότι η απόφασή μου ήταν η σωστή. Όμως η δουλειά του ψυχαναλυτή είναι παρόμοια

με εκείνη του χειρουργού. Προσπαθούμε να μειώσουμε τον κίνδυνο στο ελάχιστο, όμως πρέπει να είμαστε σε εγρήγορση. Το να πιστεύουμε ότι η περίπτωση είναι εντελώς υπό έλεγχο είναι ένα λάθος που μπορεί να το πληρώσουμε ακριβά. Το ήξερα και δεν νόμιζα ότι θα το ξεχάσω ούτε για μια στιγμή. Ειδικά σε αυτό το σημείο, όπου έπρεπε να εισέλθουμε σε μυστηριώδες και σκοτεινό έδαφος.

«Νόρμα» είπα στην επόμενη συνεδρία «θέλω να μιλήσουμε γι' αυτό που συνέβη τις προάλλες στη δουλειά σου».

«Είναι απαραίτητο; Νιώθω λίγο καλύτερα και προτιμώ να μην θυμάμαι τι συνέβη».

Είναι μια αναμενόμενη αντίδραση. Κανείς δεν έχει όρεξη να περάσει μέσα από αυτήν την κόλαση αυτοβούλως. Ωστόσο, αυτός είναι ο μόνος τρόπος για να αποκαλυφθεί η αλήθεια που κρύβεται πίσω από τα συμπτώματα.

«Ναι, Νόρμα. Είναι απαραίτητο».

Αναστενάζει.

«Λοιπόν. Σ' τα είπα ήδη. Ταχυκαρδία, εφίδρωση και...»

«Όχι» τη διακόπτω «δεν είναι γι' αυτό που θέλω να μου μιλήσεις».

Με κοιτάζει έκπληκτη.

«Τότε;»

«Πάμε λίγο πιο πριν. Πες μου πώς ήταν εκείνη η μέρα».

Στο πρόσωπό της εμφανίζεται ένα σαστισμένο χαμόγελο.

«Αφού μου το ζητάς... Άσε με να θυμηθώ». Σκέφτεται ένα λεπτό προτού μιλήσει. «Ήταν μια μέρα κανονική, όπως οποιαδή-

ποτε άλλη. Ξύπνησα στις επτά και μπήκα να κάνω μπάνιο. Όταν βγήκα, ο Φακούντο είχε ήδη φύγει για το σχολείο. Πήρα πρωινό, διάβασα την εφημερίδα και...» διακόπτεται. «Συγγνώμη, Γκαμπριέλ, αλλά έχει κάποιο νόημα αυτό;»

Δεν είχα απάντηση γι' αυτήν την ερώτηση.

«Σ' ενοχλεί να μιλάς γι' αυτά;»

«Όχι. Απλώς δεν ξέρω εάν θέλω να ξοδέψω τον χρόνο της συνεδρίας μου μιλώντας σου για το πρωινό μου».

Χαμογελάω.

«Εντάξει, υποθέτω ότι εσύ ξέρεις καλύτερα».

«...»

«Λοιπόν, ντύθηκα, ετοιμάστηκα κι έφυγα για τη δουλειά».

«Μέχρι εδώ όλα κανονικά».

«Ναι, σ' το είπα ήδη».

«Και όταν έφτασες;»

«Επίσης. Τίποτα δεν θα μπορούσε να προμηνύσει την καταστροφή που επακολούθησε».

«Πότε άρχισες να αισθάνεσαι ότι κάτι δεν πάει καλά;»

Σκέφτεται.

«Ήμασταν με τη Βερόνικα στο γραφείο του Ρικάρντο, ενός συναδέλφου, πίνοντας καφέ και φλυαρώντας για ασήμαντα πράγματα. Ξαφνικά, αισθάνθηκα κάτι σαν ηλεκτρικό ρεύμα να διατρέχει τη σπονδυλική μου στήλη».

Κάνει μια παύση. Και μόνο που θυμάται αυτή τη στιγμή, της προκαλεί αγωνία. Συνεχίζει «Την ξέρω αυτήν την αίσθηση. Είναι φρικτική. Άρχισε να μην μου φτάνει ο αέρας και θόλωσε η όρασή μου. Σκέφτηκα να πάω στην τουαλέτα για να πλύνω το πρόσω-

πό μου, αλλά θυμήθηκα αυτό που είχε συμβεί την προηγούμενη φορά και φοβήθηκα ότι θα επαναληφθεί. Φοβόμουν την ιδέα να ξαπλώσω ξανά στο πάτωμα, μόνη και στα σκοτεινά. Η πόρτα της τουαλέτας μού φάνηκε σαν είσοδος σε τάφο. Φοβόμουν ότι αν έμπαινα εκεί, δεν θα έβγαινα ποτέ. Ξέρω ότι ακούγεται γελοίο, όμως ορκίζομαι ότι ήταν έτσι».

«Σε πιστεύω».

Παίρνει βαθιές ανάσες. Προσπαθεί να ελέγξει τα συναισθήματά της και να σκεφτεί. «Τότε άρχισα να τρέμω. Οι συνάδελφοί μου έπαθαν σοκ. Με ρωτούσαν τι μου συμβαίνει, κι εγώ μόλις που κατάφερα να πω μια φράση».

«Ποια;»

«Πεθαίνω» λέει κι αρχίζει να κλαίει.

Έπειτα συνεχίζει «Στη συνέχεια, έπεσα στα γόνατα στο πάτωμα. Κοίταξα στο γραφείο και είδα το τηλέφωνο. Και, σχεδόν χωρίς να το συνειδητοποιήσω, σου τηλεφώνησα. Τα υπόλοιπα τα ξέρεις ήδη».

Είναι αγχωμένη, αναστατωμένη από αυτό που βίωσε. Όμως είναι υπό έλεγχο. Μπορούμε να συνεχίσουμε.

«Νόρμα, ποια είναι η τελευταία σκέψη που έκανες πριν εμφανιστεί το άγχος;»

Με κοιτάζει έκπληκτη. Σκέφτεται λίγο και κουνάει αρνητικά το κεφάλι.

«Δεν έχει νόημα».

«Ποια ήταν;»

«Ήταν πιο πολύ εικόνα, παρά σκέψη».

«Ποια;»

«Μια κορνίζα που έχει ο Ρικάρντο στο γραφείο του».
«Τι έχει μέσα;»
«Μια φωτογραφία».
«Ποιανού;»
«Του γιου του, του Φράνκο.
«Μίλα μου γι' αυτή τη φωτογραφία».
«Είναι απλώς ένα μωρό που κοιμάται στην κούνια του».
«Αυτή η εικόνα σου θυμίζει κάτι;»
«Όχι».
«Καλά, πες μου το πρώτο πράγμα που σου έρχεται στο μυαλό».

Σιωπή.

«Λυπάμαι. Τίποτα».

Η αντίσταση έκανε πολύ ισχυρή την παρουσία της, αποτρέποντας οποιαδήποτε συσχέτιση. Σήμερα δεν πρόκειται να προχωρήσουμε πολύ περισσότερο. Έχουμε όμως κάποιες ενδείξεις: μια κορνίζα και την εικόνα ενός μωρού σε μια κούνια. Τίποτα παραπάνω. Τέλος πάντων, είναι η άκρη του κουβαριού».

Στην επόμενη συνάντησή μας δουλέψαμε πάνω στην κρίση πανικού που είχε μόλις υποστεί η Νόρμα. Όπως είχα κάνει και στην προηγούμενη συνεδρία, έψαξα για τις στιγμές πριν από την εμφάνισή της.

«Δεν ξέρω. Δεν μπορώ να θυμάμαι τα πάντα» διαμαρτύρεται.

«Δεν σου ζητώ να κάνεις χρήση της μνήμης σου. Μόνο να μου πεις αυτό που σου έρχεται στο μυαλό, χωρίς να πιέσεις καμιά ανάμνηση».

Περνούν μερικά δευτερόλεπτα μέχρι ν' αρχίσει να μιλάει.

«Ήμουν έτοιμη να βγω για φαγητό και ο προϊστάμενός μου με ρώτησε αν μπορούσα να περάσω από ένα ανθοπωλείο για να παραγγείλω ένα μπουκέτο τριαντάφυλλα για λογαριασμό του. Του είπα ναι. Μου έδωσε τα χρήματα, την κάρτα που ήθελε να επισυνάψω στο μπουκέτο και με ευχαρίστησε. Αυτό ήταν όλο. Πήγα πίσω στο γραφείο μου για να πάρω την τσάντα μου και –δεν ξέρω γιατί– άρχισα να νιώθω άσχημα. Τα ξέρεις ήδη. Δεν πρόκειται να σε κουράσω αναφέροντας τα συμπτώματα».

Ξανασωπαίνει.

«Για ποιον ήταν τα λουλούδια;»

«Για τη γυναίκα του».

«Τι έλεγε η κάρτα;»

Η ερώτηση την εκπλήσσει. Σκέφτεται, συνοφρυώνεται και χαμηλώνει το κεφάλι. Δεν ξέρω τι, αλλά κάτι την έχει επηρεάσει. Μερικές φορές, στην ψυχανάλυση, συμβαίνουν αυτά τα πράγματα. Ακολουθώντας τον λόγο του ασθενή και τις λέξεις που μας προσφέρει, προκαλούμε αντίκτυπο σε ορισμένες κρυφές και οικείες περιοχές.

«Τι έλεγε, Νόρμα;»

«Συγγνώμη... Δεν μπορώ να καταλάβω γιατί, αλλά αγχώθηκα τώρα».

Εισπνέει βαθιά και συνεχίζει «Ήταν μια απλή κάρτα που απευθυνόταν στη σύζυγό του».

«Θυμάσαι τι έλεγε;»

Γνέφει καταφατικά.

«Έλεγε: Γι' αυτά τα τέσσερα χρόνια...» η φωνή της σπάει

«α... αγάπης κι ευτυχίας».

Η Νόρμα κρύβει το πρόσωπό της στα χέρια της και αρχίζει να κλαίει απαρηγόρητα. Της δίνω μερικά δευτερόλεπτα, όμως ήρθε η ώρα να τη ρωτήσω.

«Τι σκέφτεσαι;»

Γνέφει αρνητικά με το κεφάλι.

«Δεν ξέρω» μου απαντάει μέσα από κλάματα.

Σκέφτομαι. Κάνω τους συνειρμούς.

«Νόρμα, πόσος καιρός έχει περάσει από τότε που ο Εστεμπάν είναι με τη Ναταλία;»

Δεν μου απαντάει. Μόνο ο ήχος του παράπρονού της ακούγεται μέσα στο γραφείο. Δεν χρειάζομαι την απάντηση. Και οι δυο την ξέρουμε. Κάνω μια διακριτική, παρατεταμένη παύση.

«Γιατί, Γκαμπριέλ..., γιατί;» με ρωτάει.

Δεν έχω απάντηση σ' αυτήν την ερώτηση. Προσπαθεί να εισπνεύσει βαθιά για να συνέλθει. Όμως δεν μπορεί. Το κλάμα επανέρχεται ξανά και ξανά. Τρέμει, το πρόσωπό της παραμένει μέσα στα χέρια της. Δεν κάνω την παραμικρή κίνηση για να μην διαταράξω τη συνάντησή της με τον πόνο της.

Η Νόρμα εξαπατήθηκε και εγκαταλείφθηκε από τον μοναδικό άντρα της ζωής της, τον πατέρα του γιου της. Πριν από τέσσερα χρόνια εκείνος επέλεξε μιαν άλλη γυναίκα, νεότερη, επαγγελματία, επιτυχημένη, δίπλα στην οποία η Νόρμα αισθάνεται αποτυχημένη. «Είμαι μια αποτυχία» μου είχε πει πριν από λίγο καιρό, και δεν είχα καταλάβει μέχρι τώρα πού στόχευε εκείνη η δήλωση.

Είναι μια σκληρή συνεδρία για εκείνη, όμως δεν μπορώ να τη διακόψω. Λείπει κάτι ακόμα.

Περιμένω να συνέλθει. Της δίνω μερικά χαρτομάντιλα. Στεγνώνει τα δάκρυστά της και αναστενάζει.

«Νόρμα» λέω, προσπαθώντας να είμαι ιδιαίτερα προσεκτικός «θα ήθελα να επιστρέψουμε στη σκηνή μέσα στο γραφείο του Ρικάρντο».

Με κοιτάζει απρηγόρητη, σαν να μην καταλαβαίνει γιατί θέλω να συνεχίσω να επιστρέφω στον πόνο της.

«Μπορείς να το κάνεις;»

«Δεν ξέρω τι θέλεις να μάθεις».

«Αυτό που θέλεις εσύ να μου πεις».

«Είμαι μπερδεμένη. Δυσκολεύομαι να σκεφτώ».

«Το ξέρω. Όμως μίλα μου λίγο για το τι συνέβη εκείνο το απόγευμα».

«Μα σ' τα είπα ήδη όλα».

«Πες τα μου ξανά».

Σύντομη παύση.

«Ήμασταν στο γραφείο πίνοντας καφέ και άρχισα να αγχώνομαι χωρίς λόγο. Δεν ξέρω τι άλλο μπορώ να πω που δεν σ' το έχω ήδη πει. Νιώθω εξαντλημένη».

Το ξέρω, όμως πρέπει να συνεχίσουμε.

«Πες μου για την κορνίζα».

«Ήταν μια φωτογραφία του γιου του Ρικάρντο».

Η φωνή της σπάει πάλι τη στιγμή που το ονομάζει. Αυτό το παιδί σημαίνει κάτι. Όμως τι;

«Η εικόνα του μωρού σου θύμισε τον Φακούντο;» τη ρωτάω.

«Όχι» απαντά με σιγουριά.

Ήταν υπερβολικά προφανές. Φυσικά και δεν μπορούσε να εί-

ναι αυτό.

Πρέπει να είναι κάτι πιο αρχέτυπο, πιο παιδικό. Όμως τι μπορεί να σημαίνει «ο γιος του Ρικάρντο;» Ξαφνικά, μου καρφώνεται μια ιδέα.

«Νόρμα, πώς μου είπες ότι ονομάζεται ο γιος του Ρικάρντο;»
«Φράνκο, γιατί;»

Καθυστερώ μια στιγμή.

«Πες μου, πότε ήταν η πρώτη φορά στη ζωή σου που άκουσες αυτό το όνομα;»

Με κοιτάζει σαν να μην καταλαβαίνει την ερώτηση. Όμως σιγά-σιγά το βλέμμα της χάνεται στον χώρο, ή μάλλον στον χρόνο.

«Πάει πολύς καιρός. Ήμουν μικρή».

«Κάτω από ποιες συνθήκες;»

Εισπνέει βαθιά.

«Ο πατέρας μου συνήθιζε να το αναφέρει. Σου είπα ότι αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τη χώρα του και την οικογένειά του κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου Πολέμου. Κάποιες φορές έμενε ξύπνιος τις νύχτες, βουτηγμένος στις αναμνήσεις του, με το βλέμμα χαμένο. Και μου μιλούσε για τον Φράνκο».

«Και τι σου θυμίζει αυτό το όνομα;»

Αναστενάζει, ένα δάκρυ κυλάει στο μάγουλό της.

«Πόνο, θάνατο και...» συγκρατείται.

«Και τι άλλο;»

«Την Ισπανία».

«Τι συμβαίνει με την Ισπανία;»

Η φωνή της σπάει ξανά.

«Ο Εστεμπάν μου είπε ότι ήθελε να κάνει ο Φακούντο το τα-

ξίδι για να περάσει μερικές εβδομάδες εκεί».

«Τι του είπες;»

«Ναι, φυσικά. Έχει δικαίωμα να τον βλέπει και ο Φακού είναι πολύ ενθουσιασμένος με την ιδέα».

«Κι εσύ;»

Με κοιτάζει. Τα μάτια της ξαναγεμίζουν με δάκρυα.

«Εγώ... δεν θέλω να είμαι εγωίστρια... αλλά... φοβάμαι».

Καταρρέει.

Φαντάζομαι αυτά που θα πρέπει να περνούν από το μυαλό της. Η ιστορία αυτή της έχει γίνει μεγάλο βάρος. Ο φόβος να μείνει για πάντα μόνη της, ότι μπορεί να συμβεί κάτι στον γιο της, ότι μπορεί να μην τον ξαναδεί. Στο κάτω-κάτω της γραφής, ο πατέρας της έκανε το αντίστροφο ταξίδι και δεν ξαναβρέθηκε ποτέ με την οικογένειά του. Από τότε γνωρίζει γι' αυτό το ταξίδι; Είμαι βέβαιος ότι έχει να κάνει με την έναρξη των κρίσεων πανικού της, αλλά δεν μου φαίνεται συνετό να συνεχίσουμε να προχωράμε σε αυτήν τη συνεδρία.

Τώρα, λοιπόν, θα σιωπήσω. Έχουμε πολλά δεδομένα: ο Εστεμπάν, η Ναταλία, η εγκατάλειψη, τα τέσσερα χρόνια, ο πόνος, η Ισπανία, η αποχώρηση του Φακούντο και η αίσθηση του θανάτου. Την κοιτάζω. Είναι καταβεβλημένη, όμως έχει κάνει μεγάλη πρόοδο. Η εμφάνισή της υποδηλώνει θλίψη και πόνο, όμως όχι τον τρόπο ενός ατόμου που δεν βρίσκει νόημα στον πόνο του.

Πέρασαν δύο χρόνια από εκείνη τη συνεδρία. Ο Φακούντο ταξίδεψε μερικές φορές στην Ισπανία για να δει τον πατέρα του και η Νόρμα αντιμετώπισε τους σχετικούς φόβους της με μεγάλη

ακεραιότητα. Με έναν σταδιακό και προγραμματισμένο τρόπο σταμάτησε να παίρνει το αντικαταθλιπτικό και διατηρεί μόνο το αγχολυτικό, στο οποίο προσφεύγει πολύ περιστασιακά. Καταφέραμε να δουλέψουμε το πένθος για την απώλεια της σχέσης της με τον Εστεμπάν και, αν και βγήκε με μερικούς άντρες, δεν έχει συνάψει ακόμη σχέση με κανέναν άλλο. Είναι ακόμη η γυναίκα ενός και μόνο άντρα. Συνεχίζει τις συνεδρίες μία φορά την εβδομάδα. Μέχρι σήμερα δεν είχε άλλη κρίση πανικού.